==========

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========

વરીદ યાકૂબ

વિરુદ્ધ

સોસમ્મા ગીવર્ગીસ અને અન્ય

૨૧ એપ્રિલ, ૨૦૦૪

[વી. એન. ખરે, મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ, એસ. બી. સિન્હા અને એસ. એચ. કાપડિયા, ન્યાયમૂર્તિઓ]

દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૯૦૮; ઓર્ડર ૨૧, ૩૮, ૩૯ અને ૪૦; કલમો ૯૪ અને ૧૫૧: ભાગલા માટેનો દાવો–મુન્સિફ કોર્ટ દ્વારા પ્રતિવાદીઓ પૈકીના એકની તરફેણમાં અમુક બાબતોની વસૂલાત મંજૂર કરતું હુકમનામું કરવામાં આવ્યું–અન્ય પ્રતિવાદી દ્વારા હુકમનામું મેળવનાર વિરુદ્ધ દાવો દાખલ કરીને તેને પડકારવામાં આવ્યો–કોર્ટ દ્વારા કામચલાઉ મનાઈહુકમ જારી કરવો–દાવો કસૂર બદલ રદ થયો–દાવાની પુનઃસ્થાપના–દાવો છેવટે ગુણદોષ પર રદ થયો–પ્રથમ એપેલેટ કોર્ટ દ્વારા અપીલ રદ કરવામાં આવી અને હાઈકોર્ટ દ્વારા

બીજી અપીલ રદ કરવામાં આવી–અમલબજવણી અરજી–મુદતનો સમયગાળો પૂરો થવો–અમલબજવણી કોર્ટે ઠેરવ્યું કે દાવો દાખલ થવાને કારણે હુકમનામું મેળવનાર સમયસર હુકમનામાની બજવણી કરવાથી વંચિત રહ્યા હોવાથી, હુકમનામાના અમલના હેતુ માટે મુદતના સમયગાળાની ગણતરી કરતી વખતે કોર્ટની કાર્યવાહીમાં વીતેલો સમય બાકાત રાખી શકાય–હાઈકોર્ટ દ્વારા પુષ્ટિ કરવામાં આવી.

બહુમતી મતે ઠેરવવામાં આવ્યું:

કેસના સંજોગોના આધારે, વચગાળાની દાદ આપવા માટે નિયમોના અલગ–અલગ જૂથ લાગુ કરવામાં આવ્યા છે–ઓર્ડર ૩૯ હેઠળ કામચલાઉ મનાઈહુકમના નિયમોને ઓર્ડર ૩૮ હેઠળ ચુકાદા પહેલાં જપ્તીના નિયમો સાથે સરખાવી શકાય નહીં–કેસની હકીકતો અને સંજોગો ઓર્ડર ૩૯ હેઠળ આવે છે અને ઓર્ડર ૩૮ હેઠળ નહીં–તેથી, હુકમનામાના અમલના હેતુ માટે મુદતના સમયગાળાની ગણતરી કરવા માટે દાવાનો નિકાલ કરવામાં વીતેલા સમયને બાકાત રાખવા હુકમનામું મેળવનાર હકદાર હતા.

લઘુમતી મતે ઠેરવવામાં આવ્યું:

કામચલાઉ મનાઈહુકમનો આદેશ કાયમી મનાઈહુકમના હુકમનામા સાથે વિલીન થઈ શકે છે અને જ્યારે હુકમનામું પસાર કરવામાં આવે ત્યારે પણ તે અસરકારક રહેશે–જોકે, તેના પરિણામે કસૂર બદલ રદ થયેલા દાવાની પુનઃસ્થાપના થતાં તેનું આપોઆપ પુનર્જીવન થતું નથી–જ્યારે ન્યાયના હિતો

સાધવાના હોય ત્યારે જ પૂરક કાર્યવાહીનો આશરો લઈ શકાય છે–દાવો રદ થતાં જેનો પ્રભાવ સમાપ્ત થઈ જાય છે તેવો વચગાળાનો હુકમ મેળવવા માટે વાદીને મળેલા વિશેષાધિકારની સામે, ન્યાયનિર્ણય પડતર હોય તે દરમિયાન પક્ષકારોના અધિકારોનું જતન કરતું અર્થઘટન અમલમાં રહેવા દેવું જોઈએ– દાવાની પુનઃસ્થાપના પર કોર્ટ દ્વારા સ્પષ્ટ નિર્દેશ આપવામાં ન આવે ત્યાં સુધી તે પુનર્જીવિત થશે નહીં.

ધ લિમિટેશન એક્ટ:

કોર્ટની હકુમત–જો કોઈ દાવો/કાર્યવાહી મુદતથી બાધિત હોય, તો તે દાવો ન કરનાર સામા પક્ષકારની તરફેણમાં અધિકારમાં પરિણમે છે જેને માત્ર કાયદાની સ્પષ્ટ જોગવાઈઓ દ્વારા જ ઘટાડી શકાય છે–તે કોર્ટની તેને ધ્યાને લેવાની હકુમતને નાબૂદ કરે છે.

આનુષંગિક કાર્યવાહી વિરુદ્ધ પૂરક કાર્યવાહી–દાવાની પુનઃસ્થાપના પર વચગાળાના હુકમના પુનર્જીવનના સંદર્ભમાં બંને વચ્ચેનો તફાવત–ચર્ચાયેલ;

ભાગલા માટેના એક દાવામાં મુન્સિફ કોર્ટે પ્રતિવાદીઓ પૈકીના એકની તરફેણમાં આખરી હુકમનામામાં અમુક બાબતોની વસૂલાત મંજૂર કરી હતી. અન્ય એક પ્રતિવાદીએ હુકમનામું મેળવનાર વિરુદ્ધ દાવો દાખલ કર્યો હતો. કોર્ટે હુકમનામું મેળવનારને હુકમનામાની બજવણી કરવાથી રોકતો કામચલાઉ મનાઈહુકમ પસાર કર્યો હતો. ત્યારબાદ, કોર્ટ દ્વારા તે દાવો કસૂર બદલ રદ કરવામાં આવ્યો હતો. તે દાવો ફરી ફાઇલ પર પુનઃસ્થાપિત કરવામાં આવ્યો

હતો; આખરે તે ગુણદોષ પર રદ કરવામાં આવ્યો હતો. પ્રથમ એપેલેટ કોર્ટે અને ત્યારબાદ હાઇકોર્ટે તેમની સમક્ષ દાખલ કરાયેલી અપીલો રદ કરી હતી. હુકમનામું મેળવનારે અમલબજવણી અરજી દાખલ કરી હતી. હુકમનામાના દેવાદારે એવા કારણસર વાંધો ઉઠાવ્યો હતો કે તે હુકમનામાની તારીખથી ૧૨ વર્ષની અંદર દાખલ કરવામાં ન આવી હોવાથી મુદતથી બાધિત હતી. અમલબજવણી કોર્ટે ઠેરવ્યું હતું કે અમલબજવણી અરજી સમયસર દાખલ કરવામાં આવી હતી કારણ કે ૨૫ જૂન, ૧૯૬૯ થી ૨૧ માર્ચ, ૧૯૭૫ ના સમયગાળા દરમિયાન હુકમનામું મેળવનાર હુકમનામાનો અમલ કરવાથી વંચિત રહ્યા હતા, જ્યારે હુકમનામાના દેવાદાર દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ દાવો આખરે ગુણદોષ પર રદ થયો હતો. આ ચુકાદાને હાઇકોર્ટ દ્વારા પુષ્ટિ આપવામાં આવી હતી. તેથી આ વર્તમાન અપીલ ઉપસ્થિત થઈ છે.

અપીલકર્તા દ્વારા એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે હુકમનામું મેળવનાર વિરુદ્ધ તેમના દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલા દાવાની પેન્ડન્સી દરમિયાન હુકમનામાના અમલને રોકતો કામચલાઉ મનાઈહુકમ હતો, પરંતુ કસૂર બદલ દાવો રદ થવાની સાથે જ કામચલાઉ મનાઈહુકમનો અંત આવ્યો હતો અને દાવાની પુનઃસ્થાપના થવા છતાં પણ તે પુનર્જીવિત થયો ન હતો અને પરિણામે હુકમનામું મેળવનારને હુકમનામાનો અમલ કરતા કોઈ બાબત રોકતી ન હતી. સામાવાળા (હુકમનામું મેળવનાર) દ્વારા રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે કસૂર બદલ રદ થયેલા દાવામાં પસાર કરવામાં આવેલ આનુષંગિક હુકમ તેની પુનઃસ્થાપના થતાં આપોઆપ પુનર્જીવિત થઈ ગયો હતો અને તેથી હુકમનામાની

બજવણીમાં મુદતના સમયગાળાની ગણતરીના હેતુ માટે, હુકમનામાના અમલ સામે દાખલ કરાયેલા દાવાનો આખરી નિકાલ થયો તે સમયગાળાને બાકાત રાખવા તેઓ હકદાર હતા.

અપીલ રદ કરતાં, કોર્ટે.

ઠેરવવામાં આવ્યું: વી. એન. ખરે, મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ (પોતાના વતી અને કાપડિયા, ન્યાયમૂર્તિ વતી):

૧.૧. દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૯૪ હેઠળ પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને અદાલત વચગાળાની દાદ ત્યારે જ આપી શકે જો કેસના સંજોગો નિયમો હેઠળ આવતા હોય. તેથી, જ્યારે કોઈ બાબત અદાલત સમક્ષ આવે છે, ત્યારે અદાલતે દરેક કેસની હકીકતો તપાસવી પડે છે અને ઓર્ડરમાં આપેલા નિયમો સાથે વંચાણે લેતાં કલમ ૯૪ ના તત્ત્વો સંતોષાય છે કે કેમ તે સુનિશ્ચિત કરવું પડે છે અને તે મુજબ યોગ્ય દાદ આપવી પડે છે. જ્યારે સંજોગો નિયત કરાયેલા કોઈપણ નિયમો હેઠળ આવતા ન હોય તેવા કેસોમાં જ અદાલત દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૫૧ હેઠળ પોતાની અંતર્ગત સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકે છે. તે મુજબ, જો સંજોગો દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાના ઓર્ડર ૩૮ હેઠળ આવતા હોય, તો અદાલતોએ ચુકાદા પહેલાં જપ્તીની દાદ આપવાની રહે છે. તેવી જ રીતે, જો કેસ ઓર્ડર ૩૯ ની શરતો સંતોષતો હોય તો અદાલતો કામચલાઉ મનાઈહુકમ આપશે. આમ, નિયત નિયમો હેઠળ આવતા સંજોગોના આધારે, નિર્દિષ્ટ દાદ આપવાની અદાલતની સત્તા અલગ–અલગ હોઈ શકે છે. તેથી,

નિયત કરાયેલ નિયમોનો દરેક સમૂહ એકબીજાથી અલગ અને ભિન્ન છે, અને તેથી, જોકે આ તમામને વ્યાપકપણે વચગાળાના હુકમો તરીકે ઓળખવામાં આવે છે છતાં કોઈ વ્યક્તિ કામચલાઉ મનાઈહુકમના નિયમોને ચુકાદા પહેલાં જપ્તીના નિયમો સાથે સરખાવી શકે નહીં. [પજ્જ–એચ; પજ્પ–એ–બી–સી)

મનોહર લાલ ચોપરા વિરુદ્ધ રાય બહાદુર રાવ રાજા શેઠ હીરાલાલ, એ.આઇ.આર. (૧૯૬૨) એસસી પ૨૭ અને મેસર્સ રામ ચંદ એન્ડ સન્સ શુગર મિલ્સ પ્રા. લિ. વિરુદ્ધ કન્હૈયાલાલ ભાર્ગવ, એ.આઇ.આર. (૧૯૬૬) એસસી ૧૮૯૯, સંદર્ભ લીધો.

જગજીત સિંહ ખન્ના વિરુદ્ધ ડૉ. રાખાલ દાસ મલ્લિક, એ.આઇ.આર. (૧૯૮૮) કલકત્તા ૯૫, સંદર્ભ લીધો.

૧.૨. જો અદાલતને ખાતરી થાય કે પ્રતિવાદી ભવિષ્યમાં જ્યારે પણ હુકમનામું પસાર થાય ત્યારે તેને નિષ્ફળ બનાવે તેવી શક્યતા છે, તો અદાલત વાદીઓના દાવાનો આખરી ન્યાયનિર્ણય થાય તે પહેલાં પણ ચુકાદા પહેલાં જપ્તી મંજૂર કરશે, તેથી તે અદાલત દ્વારા દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાના ઓર્ડર ૩૮ નિયમ ૧ હેઠળ વાદીને આપવામાં આવતી એક અસાધારણ દાદ છે. જોકે, દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાના ઓર્ડર ૩૯ નિયમ ૯ હેઠળ જ્યારે દાવો રદ થાય ત્યારે અદાલત જપ્તી પાછી ખેંચવાનો હુકમ કરશે.– તેથી, નિયમ ૯ અદાલત માટે દાવો રદ કરતી વખતે જપ્તી ઉઠાવી લેવાનું ફરજિયાત બનાવે છે. જપ્તી એ અમલબજવણી પ્રક્રિયાનો એક ભાગ છે. તે હુકમનામાના રક્ષણ માટે આપવામાં

આવે છે. ઓર્ડર ૩૮ ની યોજના ઓર્ડર ૩૯ અથવા ઓર્ડર ૪૦ કરતાં ભિન્ન છે. તેથી, વચગાળાના હુકમો તરીકે ઓર્ડર ૩૮ હેઠળની જપ્તીને ઓર્ડર ૩૯ હેઠળ કામચલાઉ મનાઈહુકમ આપવાની અદાલતની સત્તા સાથે સરખાવી શકાય નહીં. તેવી જ રીતે, ઓર્ડર ૨૧, નિયમ ૫૭ અમલબજવણીનો દાવો રદ થવા પર જપ્તી ચાલુ રહેશે કે બંધ થશે તે અંગે હુકમ કરવાની અદાલતોની ફરજ દર્શાવે છે; વર્તમાન કેસની હકીકતો ઓર્ડર ૩૮ ની નહીં પરંતુ ઓર્ડર ૩૯ ની જોગવાઈઓ હેઠળ યોગ્ય રીતે આવરી લેવાયેલી છે. કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં, હુકમનામાના અમલ માટે મુદતના સમયગાળાની ગણતરી કરતી વખતે ૨૫ જૂન, ૧૯૬૯ અને ૨૧ માર્ચ, ૧૯૭૫ વચ્ચેના ૫ વર્ષ ૮ મહિના અને ૨૬ દિવસના સમયગાળાને બાકાત રાખવા માટે હુકમનામું મેળવનાર હકદાર હતા. (પ૪૬–બી–સી–ડી–ઈ; પ૪૭–એચ; પ૪૮–એ)

શિવા વિરુદ્ધ શરણપ્પા, એ.આઇ.આર. (૧૯૬૮) મૈસૂર ૨૩૮; સરનાથ અય્યંગાર વિરુદ્ધ મુથિયા મુપનાર અને અન્ય, એ.આઇ.આર. (૧૯૩૪) મદ્રાસ ૪૯; બંકિમ ચંદ્ર વિરુદ્ધ ચંડી પ્રસાદ, એ.આઇ.આર. (૧૯૫૬) પટના ૨૭૧ અને નંદીપતિ રામી રેડ્ડી વિરુદ્ધ નંદીપતિ પદ્મા રેડ્ડી, એ.આઇ.આર. (૧૯૭૮) એ.પી. ૩૦, માન્ય રાખવામાં આવ્યા.

અબ્દુલ હમીદ વિરુદ્ધ કરીમ બક્ષ અને અન્ય, એ.આઇ.આર. (૧૯૭૩) અલ્હાબાદ ૬૭; રાજ ચંદ્ર ગુપ્તા વિરુદ્ધ રમેશ કિશોર, એ.આઇ.આર. (૧૯૬૫) અલ્હાબાદ ૫૪૬ અને નગર મહાપાલિકા વિરુદ્ધ વેદ પ્રકાશ, એ.આઇ.આર.

(૧૯૭૬) અલ્હાબાદ ૨૬૪, લાગુ પડતા ન હોવાનું ઠેરવવામાં આવ્યું.

નેન્સી જોન લિન્ડન વિરુદ્ધ પ્રભાતી લાલ ચૌધરી, (૧૯૮૭) ૪ એસસીસી ૭૮, સંદર્ભ લીધો.

ન્યાયમૂર્તિ એસ. બી. સિન્હા (વિસંમત) મતે:

૧.૧. પક્ષકારો વચ્ચેના વિવાદમાં ઉપસ્થિત થતા મુદ્દા પર ન્યાયનિર્ણય કરવા માટે હકદાર અદાલત અથવા ટ્રિબ્યુનલ પાસે તેનો અસરકારક રીતે ન્યાયનિર્ણય કરવા સક્ષમ બનાવવા માટે આનુષંગિક હોય તેવા હુકમો પસાર કરવાની જરૂરી હકુમત હોય છે. વિવાદ પર અસરકારક રીતે ન્યાયનિર્ણય કરવા માટે જરૂરી તમામ બાબતો કરવાની અદાલત અથવા ટ્રિબ્યુનલની આવી સત્તા કાયદા દ્વારા વિશિષ્ટ રીતે આપવાની જરૂર નથી; આવી સત્તા અદાલતની સત્તાની આનુષંગિક હોવાથી તે અદાલત/ટ્રિબ્યુનલની ન્યાયનિર્ણયની સત્તા સાથે સંલગ્ન છે. (પ૪૮–એફ–જી)

૧.૨. દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતા આનુષંગિક કાર્યવાહી અને પૂરક કાર્યવાહીના સંબંધમાં અલગ–અલગ શબ્દપ્રયોગોનો ઉપયોગ કરે છે. આનુષંગિક કાર્યવાહીમાં પસાર કરવામાં આવેલા હુકમની દાવાના પરિણામ પર સીધી અસર પડશે. આખરી કાર્યવાહીના સમર્થનમાં હોય તેવી આવી કાર્યવાહીને પૂરક કાર્યવાહીની સમકક્ષ ગણી શકાય નહીં, જેને દાવાના અંતિમ પરિણામ સાથે કોઈ લેવાદેવા ન હોઈ શકે. ન્યાયના ઉદ્દેશોને નિષ્ફળ થતા અટકાવવાના હેતુથી પૂરક કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવે છે. તેનો સામાન્ય બાબત તરીકે આશરો લઈ શકાતો

નથી પરંતુ જ્યારે તે માટે કોઈ તાકીદની જરૂરિયાત ઊભી થાય ત્યારે જ આશરો લઈ શકાય છે. પૂરક કાર્યવાહીમાં પસાર કરવામાં આવેલા હુકમો કેટલીકવાર સામા પક્ષકારને મુશ્કેલી પહોંચાડી શકે છે અને તેથી, જ્યારે તે માટેની પરિસ્થિતિ ઊભી થાય ત્યારે જ તેનો આશરો લેવો જરૂરી છે, અન્યથા નહીં. જોકે, દાવાના અંતિમ નિર્ણયના સમર્થનમાં આનુષંગિક કાર્યવાહીનો આશરો લેવામાં આવે છે, જેનો અર્થ એ થાય કે તે અન્વયે પસાર કરાયેલ કોઈપણ હુકમ, તે માટે નિયત કરાયેલા નિયમોને આધીન રહીને, બાબતના ગુણદોષ પર અસર કરશે. જ્યારે પણ અદાલત દ્વારા પોતાની આનુષંગિક સત્તાના ઉપયોગમાં અથવા આનુષંગિક કાર્યવાહીમાં કોઈ હુકમ પસાર કરવામાં આવે છે, ત્યારે દાવાનું પુનર્જીવન થતાં તે પુનર્જીવિત થઈ શકે છે. પરંતુ જ્યાં સુધી પૂરક કાર્યવાહીનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી અદાલતે નવો હુકમ પસાર કરવો પડી શકે છે. પૂરક કાર્યવાહીમાં પસાર કરવામાં આવેલા હુકમોને એવા હુકમથી ભિન્ન ગણવા પડી શકે છે જે સ્વરૂપમાં સહાયક હોય અથવા જે આનુષંગિક કાર્યવાહીમાં પસાર કરવામાં આવ્યો હોય. (પ૪૮–એચ; પ૪૯–બી–સી–ડી–ઈ; એચ]

૧.૩. દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાના ઓર્ડર ૩૮ હેઠળ પસાર કરવામાં આવેલ જપ્તીનો હુકમ હુકમનામું પસાર થયા પછી પણ અમલમાં રહેશે. હુકમનામું પસાર થયા પછી પણ હુકમનામું મેળવનાર દ્વારા આવા હુકમનો લાભ લઈ શકાય છે. દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતા બે અલગ યોજનાઓ નિર્ધારિત કરે છે, એક આનુષંગિક હુકમોના સંબંધમાં જે મુખ્ય અપીલમાં લેવાયેલા નિર્ણયોને સહાય અને પૂરક બનશે અને બીજી એવી જેને તેની સાથે કોઈ લેવાદેવા ન હોઈ શકે;

ચુકાદા પહેલાં જપ્તીનો હુકમ કસૂર બદલ રદ થયેલા દાવાની પુનઃસ્થાપના થતાં આપોઆપ પુનર્જીવિત થતો નથી અને તે હેતુ માટે મનાઈહુકમના આદેશને ચુકાદા પહેલાં જપ્તીના હુકમ સમકક્ષ ગણવામાં આવશે. [પ૪૯–જી; પપ૦–ડી; પપ૪–એ] બંકિમ ચંદ્ર અને અન્ય વિરુદ્ધ ચંડી પ્રસાદ, એ.આઇ.આર. (૧૯પ૬) પટના ૨૭૧, માન્ય રાખવામાં આવ્યું.

ગણેશ પ્રસાદ સાહ કેસરી અને અન્ય વિરુદ્ધ લક્ષ્મી નારાયણ ગુપ્તા, [૧૯૮પ] ૩ એસસીસી પ૩, સંદર્ભ લીધો. તવ્વલા વીરાસ્વામી વિરુદ્ધ પુલીમ રામન્ના અને અન્ય, એ.આઇ.આર. (૧૯૩પ) મદ્રાસ. ૩૬પ; શિવરાયા અને અન્ય વિરુદ્ધ શરણપ્પા અને અન્ય, એ.આઇ.આર. (૧૯૬૮) મૈસૂર ૨૮૩; શ્રીમતી રાધે બાઈ વિરુદ્ધ શ્રીમતી સાવિત્રી શર્મા (૧૯૭પ) આર.એલ.આર. ૨૩૪; કિશન લાલ વિરુદ્ધ શ્રીમતી કમલા દેવી શર્મા, (૧૯૭૯) આર.એલ.ડબલ્યુ. ૩૬૯; ઉલહન્નન ચાકો વિરુદ્ધ મથાઈ (૧૯૮૬) કે.એલ.ટી. ૩૦૧; અબ્દુલ હમીદ વિરુદ્ધ કરીમ બક્ષ અને અન્ય, એ.આઇ.આર. (૧૯૭૩) અલ્હાબાદ ૬૭ અને ચુન્ની કુઅર વિરુદ્ધ દ્વારકા પ્રસાદ, (૧૮૮૭) ઓલ ડબલ્યુ.એન. ૨૯૭, સંદર્ભ લીધો.

૧.૪. સંસદે સભાનપણે 'આનુષંગિક કાર્યવાહી' અને 'પૂરક કાર્યવાહી' એમ બે અલગ–અલગ શબ્દપ્રયોગોનો ઉપયોગ કર્યો છે જે સ્પષ્ટપણે બે અલગ–અલગ અર્થ ધરાવે છે.. 'આનુષંગિક' શબ્દપ્રયોગનો અર્થ સહાયક, ગૌણ; આધીન; સાથે જોડાયેલ; જે મુખ્ય ગણાતી કાર્યવાહીને સહાય કરે છે અથવા

આગળ વધારે છે તેવો થાય છે. બીજી તરફ 'પૂરક કાર્યવાહી' શબ્દપ્રયોગનો અર્થ મૂળ દાવામાં એક અલગ કાર્યવાહી થાય છે, જેમાં જે અદાલતમાં દાવો પેન્ડિંગ હોય તે અદાલતને ન્યાયના હિતમાં પોતાની હકુમતનો ઉપયોગ કરવા વિનંતી કરવામાં આવે છે. (પપક–બી–સી)

ગંગપ્પા વિરુદ્ધ બોરેગૌડા, એ.આઇ.આર. (૧૯૫૫) મૈસૂર ૯૧; નગર મહાપાલિકા, લખનૌ વિરુદ્ધ વેદ પ્રકાશ, (૧૯૭૬) અલ્હાબાદ ૨૬૪; કંચન બાઈ વિરુદ્ધ કેતસીદાસ અને અન્ય, એ.આઇ.આર. (૧૯૯૧) રાજસ્થાન ૯૪ અને રણજીત સિંહ વિરુદ્ધ સરદાર રંજન સિન્હા, એ.આઇ.આર. (૧૯૮૧) પટના ૧૦૨, સંદર્ભ લીધો.

૧.૫. દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૯૪ ની વિવિધ જોગવાઈઓ હેઠળ કરવામાં આવેલા હુકમની અસર અલગ–અલગ રહેશે. સંજોગોની વિવિધ તાકીદની જરૂરિયાતોને ધ્યાનમાં રાખીને આ કાયદાકીય જોગવાઈ ઘડવામાં આવી છે, જોકે તે હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ ન્યાયના હિતમાં જ થવો જોઈએ. તે માટેની કાનૂની યોજના એવી છે કે જ્યારે ન્યાયના હિતની પૂર્તિ કરવી જરૂરી હોય ત્યારે જ પૂરક કાર્યવાહીનો આશરો લેવો જોઈએ, ભલે તે વચગાળાના હુકમને કોર્ટના આખરી નિર્ણય સાથે કોઈ લેવાદેવા ન હોય. (પપક–ઈ–એફ) ૧.૬. કોર્ટના આખરી નિર્ણયની સહાયતામાં કે તેના પૂરક તરીકે કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવા જરૂરી હોય તેવા આનુષંગિક હુકમો; અને દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાના ભાગ ૬ હેઠળ પસાર કરાયેલા એવા હુકમો વચ્ચે ભેદ રહેલો છે, જે અંતર્ગત મુકદ્દમાના

પક્ષકારની તરફેણમાં એવો હુકમ કરવામાં આવે છે જેની દાવાના આખરી પરિણામ પર કોઈ અસર ન પણ હોય; તેમજ દાવામાં પસાર કરાયેલા વચગાળાના હુકમને વાદી દ્વારા અરજ કરાયેલ દાદ સાથે પણ કોઈ લેવાદેવા ન હોઈ શકે. પ્રતિવાદી દ્વારા મેળવવામાં આવેલો હુકમ દાવાની પુનઃસ્થાપના થતાં પુનર્જીવિત ન પણ થાય. પૂરક કાર્યવાહી એવી પરિકલ્પના કરે છે કે આવી સત્તા કોર્ટને વિશેષ રૂપે પ્રદાન કરવામાં આવેલી હોવી જોઈએ જે ન્યાયના હિતમાં પસાર કરવી જરૂરી હોય, ભલે તેની આખરે દાવામાં માંગવામાં આવેલી દાદ પર કોઈ અસર થતી હોય કે નહીં; કોઈપણ કાનૂની જોગવાઈઓના અભાવે આવી સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકાતો નથી, જ્યારે આનુષંગિક કે પ્રાસંગિક સત્તાનો ઉપયોગ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવનાર આખરી હુકમની સહાયતામાં અને પૂરક તરીકે હંમેશા કરી શકાય છે. વધુમાં, કાયદા દ્વારા સ્પષ્ટપણે પ્રદાન કરવામાં આવેલું અધિકારક્ષેત્ર અને અંતર્ગત સત્તા, વાજબી અપવાદોને આધીન રહીને, અલગ રીતે ગણવામાં આવવા જોઈએ. (પપ૮–એફ–જી–એચ; પપ૯–એ)

૨.૧. પ્રસ્તુત કેસમાં, દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૮૫૯ ની તુલનાએ દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૯૦૮ દ્વારા ઓર્ડર ૩૮ નિયમ ૫ માં મૂળભૂત ફેરફારો કરવામાં આવ્યા છે કે કેમ તે પ્રશ્ન સાથે આ કોર્ટને કોઈ નિસબત નથી. પ્રશ્ન એ છે કે ચુકાદા પહેલાં જપ્તીનો હુકમ કરવાની કોર્ટની સત્તા એ આનુષંગિક સત્તા છે કે પૂરક સત્તા છે. ઓર્ડર ૩૮ અને ઓર્ડર ૩૯ ની જોગવાઈઓને કોર્ટ દ્વારા સંભવતઃ એ આધાર પર સમકક્ષ ગણવામાં આવી નથી કે તેઓ વિવિધ વચગાળાની દાદ પૂરી પાડે છે, પરંતુ આખરે જે દાદ મંજૂર કરી શકાય તેની સરખામણીએ

કાર્યવાહીના સ્વરૂપને ધ્યાનમાં રાખીને ગણવામાં આવી છે. એવું ઠેરવવું પણ યોગ્ય રહેશે નહીં કે જપ્તીની કાર્યવાહી અસર અને તત્ત્વમાં મનાઈહુકમથી એ આધાર પર અલગ છે કે અગાઉની બાબત એ અમલબજવણી પ્રક્રિયાનો એક ભાગ છે. જપ્તીના હુકમનું મૂળ સ્વરૂપ જ એવું નિર્ધારિત કરે છે કે દાવો રદ થવાની સ્થિતિમાં, તે હુકમનો અંત આવે છે. આવી જોગવાઈ ધારાસભા દ્વારા વિશેષ સાવચેતીના ભાગરૂપે કરવામાં આવી છે. (૫૫૭–સી–ડી–ઈ–એફ) . . .

૨.૨. મુદતથી બાધિત હોય તેવો દાવો કે કાર્યવાહી તેને હાથ ધરવાના કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રને સમાપ્ત કરે છે. જ્યારે કોઈ કાર્યવાહી મુદતથી બાધિત બને છે, ત્યારે તે સામાવાળા/બિન–દાવેદાર પક્ષકારના હકમાં પરિણમે છે. આવા હકને માત્ર કાયદાની સ્પષ્ટ શરતો દ્વારા જ મર્યાદિત કરી શકાય છે. કાયદો વધુમાં ચોક્કસ પરિસ્થિતિમાં મુદતના સમયગાળાના વિસ્તરણ માટે જોગવાઈ કરી શકે છે. દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતા. દાવાની પુનઃસ્થાપના થતાં વચગાળાના હુકમના પુનર્જીવનની અસર અંગે સંહિતા મૌન છે અને આ કેસ દર્શાવે છે કે જ્યારે આવો હક છીનવી લેવામાં આવે ત્યારે પોતાના તરફથી કોઈ વાંકગુનો ન હોવા છતાં વ્યક્તિને કેવી રીતે અન્યાય સહન કરવો પડે છે. આવી જોગવાઈ કે જે કોર્ટને એવી કાર્યવાહી હાથ ધરવાનું અધિકારક્ષેત્ર પ્રદાન કરતી હોય જે તે ધ લિમિટેશન એક્ટ, ૧૯૬૩ ની રૂએ અન્યથા ધરાવતી ન હોત, તેનું કડક અર્થઘટન થવું જોઈએ. (૫૫૮–ડી–ઈ)

૨.૩. ન્યાયનિર્ણય પેન્ડિંગ હોય તે દરમિયાન પક્ષકારોના અધિકારોનું

રક્ષણ કરતું અર્થઘટન, વાદીને વચગાળાનો હુકમ મેળવવા માટે આપવામાં આવેલા વિશેષાધિકારની સામે અમલમાં રહેવા દેવું જોઈએ, જે દાવો રદ થવાથી પોતાનો અમલ ગુમાવી દે છે અને તેથી, જ્યાં સુધી સ્પષ્ટપણે નિર્દેશ ન આપવામાં આવે ત્યાં સુધી, દાવાની પુનઃસ્થાપના પર પુનર્જીવિત થઈ શકે નહીં. દાવાની પુનઃસ્થાપના થતાં વચગાળાનો મનાઈહુકમ પુનર્જીવિત થયો ન હતો: જોકે, વિવાદને ધ્યાનમાં રાખીને અદાલતોને યોગ્ય સલાહ આપવામાં આવે છે કે જ્યારે દાવો કસૂર બદલ રદ કરવામાં આવે ત્યારે વચગાળાના હુકમો ક્યારે રદબાતલ થાય છે તે દર્શાવતો સ્પષ્ટ હુકમ પસાર કરવો અને દાવાની પુનઃસ્થાપના પર, જો કોર્ટ આવા વચગાળાના હુકમોને પુનર્જીવિત કરવાનો ઈરાદો ધરાવતી હોય, તો તે મતલબનો સ્પષ્ટ હુકમ પસાર કરવો જોઈએ. (૫૫૮–સી; ૫૫૯–બી–સી)

દીવાની અપીલ અધિકારક્ષેત્ર : સિવિલ અપીલ નં. ૨૬૩૪/૨૦૦૪.

તારીખ ૨૫ ના ચુકાદા અને હુકમ પરથી. સી.આર.પી. નં. ૨૦૦૩/૧૯૯૮–બી માં કેરળ હાઈકોર્ટના તારીખ ૨૫/૭/૨૦૦૧ ના ચુકાદા અને હુકમ પરથી.

અપીલકર્તા તરફથી ફઝલીન અનમ અને ઈ.એમ.એસ. અનમ.

સામાવાળા તરફથી પી. કૃષ્ણમૂર્તિ, એમ.ટી. જ્યોર્જ અને સિલી સેબેસ્ટિયન સામાવાળા તરફથી ઉપસ્થિત રહ્યા.

કોર્ટનો નીચે મુજબનો ચુકાદો/હુકમ નીચેના ન્યાયમૂર્તિઓ દ્વારા આપવામાં આવ્યો:

વી.એન. ખરે, મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ અને કાપડિયા, ન્યાયમૂર્તિ.

વિશેષ પરવાનગી આપવામાં આવે છે.

દાવો નં. ૩૩૨/૧૧૨૨ (એનઈ) એ કોત્તારક્કારા સ્થિત મુન્સિફ કોર્ટમાં દાખલ કરવામાં આવેલો ભાગલાનો દાવો હતો, જેમાં તારીખ ૨૧મી મે, ૧૯૬૪ ના રોજ આખરી હુકમનામું પસાર કરવામાં આવ્યું હતું. હુકમનામા હેઠળ, પ્રતિવાદી નં. ૬ (જેઓનું અવસાન થયું છે) ને ૧ થી ૧૬ ની ચીજવસ્તુઓ મેળવવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી. હુકમનામું થયા બાદ પ્રતિવાદી નં. ૬ નું અવસાન થયું હતું. સદર દાવો નં. ૩૩૨/૧૧૨૨ (એનઈ) ના ત્રીજા પ્રતિવાદીએ ત્યાર બાદ દાવો નં. ૩૩૨/૧૧૨૨ (એનઈ) માં તારીખ ૨૧મી મે, ૧૯૬૪ ના હુકમનામાને રદબાતલ કરાવવા માટે પ્રતિવાદી નં. ૬ (હુકમનામું મેળવનાર) અને અન્ય લોકો વિરુદ્ધ તારીખ ૨૫મી જૂન, ૧૯૬૯ ના રોજ દાવો નં. ૨૦૯/૧૯૬૯ દાખલ કર્યો હતો. તારીખ ૨૫મી જૂન, ૧૯૬૯ ના રોજ, કોર્ટે દાવો નં. ૩૩૨/૧૧૨૨ (એનઈ) માં તારીખ ૨૧મી મે, ૧૯૬૪ ના હુકમનામાની અમલબજવણી કરવા સામે હુકમનામું મેળવનારને રોકતો કામચલાઉ મનાઈહુકમ પસાર કર્યો હતો. તારીખ ૨જી એપ્રિલ, ૧૯૭૩ ના રોજ, ત્રીજા પ્રતિવાદી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલો દાવો નં. ૨૦૯/૧૯૬૯ કસૂર બદલ રદ કરવામાં આવ્યો હતો. ત્યારબાદ દાવો નં. ૨૦૯/૧૯૬૯ ની પુનઃસ્થાપના માટે અરજી કરવામાં

આવી હતી અને આખરે તે દાવો તારીખ ૨૦મી ડિસેમ્બર, ૧૯૭૪ ના રોજ ફાઇલ પર પુનઃસ્થાપિત કરવામાં આવ્યો હતો. જોકે, આખરે ગુણદોષના આધારે, દાવો નં. ૨૦૯/૧૯૬૯ તારીખ ૨૧મી માર્ચ, ૧૯૭૫ ના રોજ રદ કરવામાં આવ્યો હતો: ઉપરોક્ત હકીકતો દર્શાવે છે કે જ્યારે દાવો નં. ૨૦૯/૧૯૬૯ પેન્ડિંગ હતો અને છેવટે ગુણદોષ પર રદ કરવામાં આવ્યો તે સમયગાળા દરમિયાન એટલે કે ૨૫મી જૂન, ૧૯૬૯ થી ૨૧મી માર્ચ, ૧૯૭૫ સુધી હુકમનામું મેળવનારને દાવો નં. ૩૩૨/૧૧૨૨ (એનઈ) માં તારીખ ૨૧મી મે, ૧૯૬૪ ના હુકમનામાની અમલબજવણી કરતા અટકાવવામાં આવ્યા હતા. વધુમાં, દાવો નં. ૨૦૯/૧૯૬૯ રદ થવા સામે આ મામલો પ્રથમ એપેલેટ કોર્ટ સમક્ષ અપીલમાં લઈ જવામાં આવ્યો હતો, જેણે પણ દાવો નં. ૨૦૯/૧૯૬૯ ના વાદીની અપીલ રદ કરી દીધી હતી. તેનાથી નારાજ થઈને, દાવો નં. ૨૦૯/૬૯ ના વાદીએ હાઇકોર્ટ સમક્ષ અપીલ દાખલ કરી હતી, જે અપીલ આખરે તારીખ ૧૧મી જૂન, ૧૯૭૯ ના રોજ રદ કરવામાં આવી હતી. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, તારીખ ૨૫મી જૂન, ૧૯૬૯ થી ૧૧મી જુલાઈ, ૧૯૭૯ સુધીના સમયગાળા દરમિયાન દાવો નં. ૩૩૨/૧૧૨૨ (એનઈ) માં થયેલા હુકમનામાની અમલબજવણી થઈ શકી નહોતી. તારીખ ૧૮મી માર્ચ, ૧૯૮૧ ના રોજ અમલબજવણી અરજી દાખલ કરવામાં આવી હતી અને દાવો નં. ૩૩૨/૧૧૨૨ (એનઈ) માં તારીખ ૨૧મી મે, ૧૯૬૪ (જેને અહીં ૨૫મી જૂન, ૧૯૬૪ તરીકે દર્શાવેલ છે) ના હુકમનામાની અમલબજવણી હાથ ધરવામાં આવી હતી, જેની સામે હુકમનામાના દેવાદાર (અહીંના અરજદાર) એ એવા કારણસર વાંધો ઉઠાવ્યો હતો કે અમલબજવણી

અરજી મુદતથી બાધિત છે, કારણ કે તે હુકમનામાની તારીખ એટલે કે ૨૧મી મે, ૧૯૬૪ થી ૧૨ વર્ષની અંદર દાખલ કરવામાં આવી નહોતી. અમલબજવણી કોર્ટ તેમજ રિવિઝનમાં હાઇકોર્ટે ઠેરવ્યું હતું કે દાવો નં. ૩૩૨/૧૧૨૨ (એનઈ) માં હુકમનામું મેળવનારને તારીખ ૨૫મી જૂન, ૧૯૬૯ થી ૨૧મી માર્ચ, ૧૯૭૫ ના સમયગાળા દરમિયાન હુકમનામાની બજવણી કરતા અટકાવવામાં આવ્યા હતા, જ્યારે હુકમનામાના દેવાદાર દ્વારા દાખલ કરાયેલો દાવો નં. ૨૦૯/૧૯૬૯ છેવટે ગુણદોષ પર રદ થયો હતો અને જો તે સમયગાળો બાકાત રાખવામાં આવે, તો અમલબજવણી અરજી સંપૂર્ણપણે સમયમર્યાદાની અંદર હતી. સિવિલ રિવિઝન પિટિશન (સીઆરપી) નં. ૨૦૦૩/૧૯૯૮ (બી) માં હાઇકોર્ટના તારીખ ૨૫મી જુલાઈ, ૨૦૦૧ ના નિર્ણયથી નારાજ થઈને, હુકમનામાના દેવાદાર ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૩૬ હેઠળ વિશેષ રજા અરજી દ્વારા અહીં આવ્યા છે. હુકમનામાના દેવાદાર (અરજદાર) તરફથી ઉપસ્થિત રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી ફઝલીન અનમે એવી દલીલ કરી હતી કે હુકમનામાના દેવાદાર દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલો દાવો એટલે કે દાવો નં. ૨૦૯/૧૯૬૯ તારીખ ૨જી એપ્રિલ, ૧૯૭૩ ના રોજ કસૂર બદલ રદ કરવામાં આવ્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે દાવો નં. ૨૦૯/૧૯૬૯ પેન્ડિંગ હતો તે દરમિયાન તારીખ ૨૫મી જૂન, ૧૯૬૯ નો કામચલાઉ મનાઈહુકમ અમલમાં હતો, પરંતુ તારીખ ૨જી એપ્રિલ, ૧૯૭૩ ના રોજ દાવો કસૂર બદલ રદ થતાંની સાથે જ તારીખ ૨૫મી જૂન, ૧૯૬૯ ના કામચલાઉ મનાઈહુકમનો અંત આવ્યો હતો અને તારીખ ૨૦મી ડિસેમ્બર, ૧૯૭૪ ના રોજ દાવો નં. ૨૦૯/૧૯૬૯ પુનઃસ્થાપિત થયા પછી પણ તે હુકમ

પુનર્જીવિત થયો ન હતો, અને પરિણામે દાવાની પુનઃસ્થાપના બાદ હુકમનામું મેળવનારને તારીખ ૨૧મી મે, ૧૯૬૪ ના હુકમનામાની અમલબજવણી કરતા કોઈ બાબત રોકતી નહોતી. આ સંદર્ભમાં, વિદ્વાન વકીલે એ.આઇ.આર. ૧૯૬૫ અલ્હાબાદ પ૪૬ માં નોંધાયેલા રાજ ચંદર ગુપ્તા વિરુદ્ધ રમેશ કિશોર ના કેસમાં અલ્હાબાદ હાઇકોર્ટના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો હતો, જેમાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે દાવો ગુણદોષના આધારે કે કસૂર બદલ રદ થતાંની સાથે જ ચુકાદા પહેલાંની જમીનો અંત આવે છે અને ત્યાર બાદ દાવો પુનઃસ્થાપિત કરવામાં આવે તો પણ ચુકાદા પહેલાંની જમીનો હુકમ આપોઆપ પુનર્જીવિત થશે નહીં. આ બાબતનો નિર્ણય કરતી વખતે અલ્હાબાદ હાઇકોર્ટે (૧૮૮૮) આઇ.એલ.આર. ૧૦ અલ્હાબાદ માં નોંધાયેલા રામ ચંદ વિરુદ્ધ પીતમ મલ ના કેસમાંના તેના અગાઉના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો હતો. ૫૦૬.

તેનાથી વિરુદ્ધ, હુકમનામું મેળવનાર–સામાવાળા તરફથી ઉપસ્થિત રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી પી. કૃષ્ણમૂર્તિએ એવી દલીલ કરી હતી કે કસૂર બદલ રદ થયેલા દાવાની પુનઃસ્થાપના થતાં તેમાં પસાર કરવામાં આવેલા તમામ આનુષંગિક હુકમો આપોઆપ પુનર્જીવિત થઈ ગયા હતા. તેથી, તેમણે એવી દલીલ કરી હતી કે વર્તમાન કેસમાં જ્યારે રદ થયેલો દાવો નં. ૨૦૯/૧૯૬૯ તારીખ ૨૦મી ડિસેમ્બર, ૧૯૭૪ ના રોજ પુનઃસ્થાપિત થયો, ત્યારે તારીખ ૨૫મી જૂન, ૧૯૬૯ નો કામચલાઉ મનાઈહુકમ પુનર્જીવિત થયો હતો અને પરિણામે, હુકમનામું મેળવનાર તે હુકમનામાની બજવણી કરી શક્યા નહોતા અને તેથી, હુકમનામાના દેવાદારે અપીલો દ્વારા પોતાના તમામ ઉપાયો

અજમાવી લીધા પછી છેવટે તારીખ ૧૮મી માર્ચ, ૧૯૮૧ ના રોજ જેની અમલબજવણી શરૂ કરવામાં આવી હતી તે તારીખ ૨૧મી મે, ૧૯૬૪ ના હુકમનામાની બજવણી કરવાના હેતુસર ૧૨ વર્ષની મુદતની ગણતરી કરતી વખતે તેઓ ૨૫મી જૂન, ૧૯૬૯ થી ૨૧મી માર્ચ, ૧૯૭૫ (જ્યારે દાવો ગુણદોષ પર રદ થયો હતો) વચ્ચેનો સમયગાળો બાકાત રાખવા માટે હકદાર હતા. આ સંદર્ભમાં એ.આઇ.આર. (૧૯૩૫) મદ્રાસ માં નોંધાયેલા તવ્વાલા વીરાસ્વામી વિરુદ્ધ પુલીમ રામન્ના ના કેસમાં મદ્રાસ હાઇકોર્ટના ચુકાદા પર આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો. ૩૬૫ (ફુલ બેંચ) / એ.આઇ.આર. (૧૯૫૬) પટના ૨૭૧ માં નોંધાયેલા બંકિમ ચંદ્ર વિરુદ્ધ ચંડી પ્રસાદ ના કેસમાં પટના હાઇકોર્ટના ચુકાદા પર પણ આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો. તે જ રીતે, એ.આઇ.આર. (૧૯૭૮) આંધ્ર પ્રદેશ ૩૦ માં નોંધાયેલા નંદિપતિ રામી રેડ્ડી વિરુદ્ધ નંદિપતિ પદ્મા રેડ્ડી ના કેસમાં આંધ્ર પ્રદેશ હાઇકોર્ટના ચુકાદા પર આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો, જેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે જ્યારે રદ થયેલો દાવો પુનઃસ્થાપિત થાય છે, ત્યારે વચગાળાના હુકમો અને વચગાળાના સમયગાળા દરમિયાનનો તેમનો અમલ પુનર્જીવિત થાય છે અને જ્યારે કોર્ટે દાવો કસૂર બદલ રદ કર્યો હતો ત્યારે વાદી જે સ્થિતિમાં હતો તે સ્થિતિમાં તેને પુનઃસ્થાપિત કરવો જોઈએ અને પરિણામે રદ કરવાનો હુકમ બાજુ પર મૂકી દાવો પુનઃસ્થાપિત કરવામાં આવે ત્યારે રદ કરવાના હુકમ પહેલાં થયેલા તમામ વચગાળાના હુકમો પણ પુનર્જીવિત થશે, સિવાય કે કોર્ટ રદ કરવા અને પુનઃસ્થાપના વચ્ચેના સમયગાળા દરમિયાન વચગાળાના હુકમોના અમલને સ્પષ્ટપણે કે ગર્ભિત રીતે બાકાત ન રાખે.

ઉપરોક્ત દલીલોને ધ્યાનમાં રાખીને, નિર્ણય માટે ઉપસ્થિત થતો મુદ્દો એ છે કે: શું દાવાની પુનઃસ્થાપના થતાં વચગાળાના હુકમો આપોઆપ પુનર્જીવિત થાય છે, સિવાય કે વચગાળા દરમિયાન ઉદ્ભવતા સંજોગો અથવા કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમો તેનાથી વિપરીત દર્શાવતા હોય?

સીપીસી ૧૯૦૮ ની જોગવાઈઓનું વિશ્લેષણ:

દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૯૦૮ એ કોઈ વિશેષ અથવા સ્થાનિક કાયદા અથવા તે સમયે અમલમાં હોય તેવા અન્ય કોઈ કાયદા હેઠળના વિશેષ અધિકારક્ષેત્રને આધીન રહીને, દીવાની અધિકારક્ષેત્ર હેઠળની અદાલતોની તમામ કાર્યવાહીઓને લાગુ પડે છે. સંહિતાનું મુખ્ય લક્ષણ એ તેનું બે ભાગોમાં વિભાજન છે. સંહિતાના મુખ્ય ભાગમાં કલમો સમાવિષ્ટ છે જે અધિકારક્ષેત્રનું સર્જન કરે છે, જ્યારે નિયમો એ રીત દર્શાવે છે કે જે રીતે અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવાનો રહે છે.

કલમ ૯ જણાવે છે કે સ્પષ્ટ અથવા ગર્ભિત રીતે બાધિત હોય તેવા દાવા સિવાયના દીવાની સ્વરૂપના તમામ દાવાઓની સુનાવણી કરવાનું અધિકારક્ષેત્ર અદાલતો પાસે રહેશે. કલમ ૯ એ સીપીસી ના ભાગ–૧ માં આવે છે જે સામાન્ય રીતે દાવાઓ સાથે સંબંધિત છે. ભાગ–૨ અમલબજવણી સાથે સંબંધિત છે. સીપીસી નો ભાગ–૨ કલમ ૫૧ થી ૬૪ ને આવરી લે છે. સીપીસી ની કલમ ૫૧ હેઠળ, નિર્ધારિત કરવામાં આવે તેવી મર્યાદાઓ અને શરતોને આધીન રહીને, કોર્ટ ખાસ કરીને હુકમનામામાં નિર્દિષ્ટ કરેલી કોઈપણ મિલકતની સોંપણી દ્વારા;

જપ્તી અને વેચાણ દ્વારા; ધરપકડ અને અટકાયત દ્વારા; રિસીવરની નિમણૂક દ્વારા અથવા મંજૂર કરવામાં આવેલી દાદના સ્વરૂપ મુજબ જરૂરી હોય તેવી રીતે હુકમનામાની બજવણીનો આદેશ આપી શકે છે. તેથી, જપ્તી એ અમલબજવણી પ્રક્રિયાનો એક ભાગ છે [જુઓ (૧૮૮૩) આઇ.એલ.આર. ૫ અલ્હાબાદ પૃષ્ઠ ૮૬ (ફુલ બેંચ) માં નોંધાયેલ મહાદેવ દુબે વિરુદ્ધ ભોલા નાથ દીક્ષિત]. સીપીસી નો ભાગ–૩ એ કમિશન કાઢવાની, વિનંતી પત્ર મોકલવાની વગેરે જેવી કોર્ટની સત્તાઓ સહિતની આનુષંગિક કાર્યવાહીઓ સાથે સંબંધિત છે. સીપીસી નો ભાગ ૬ પૂરક કાર્યવાહીઓ સાથે સંબંધિત છે જે કલમ ૯૪ ને આવરી લે છે, જે અન્ય બાબતોની સાથે–સાથે નિયમો દ્વારા નિર્ધારિત સંજોગોને આધારે વચગાળાના હુકમો પસાર કરવાની કોર્ટને સત્તા આપે છે.

એ.આઇ.આર. (૧૯૬૨) એસસી ૫૨૭ માં નોંધાયેલા મનોહર લાલ ચોપરા વિરુદ્ધ રાય બહાદુર રાવ રાજા સેઠ હીરાલાલ ના કેસમાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે સીપીસી ની કલમ ૯૪ માં "જો તેમ નિયત કરવામાં આવ્યું હોય તો" શબ્દપ્રયોગની અસર એવા સંજોગો નિર્ધારિત કરવાની છે કે જેમાં અદાલતો ચોક્કસ દાદનો ઉપયોગ કરી શકે અથવા મંજૂર કરી શકે અને સામાન્ય રીતે કોર્ટે ન્યાયના હિતમાં જરૂરી હુકમો કરવા માટે પોતાની અંતર્ગત સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવાનો હોતો નથી, પરંતુ કેસના સંજોગો નિર્ધારિત નિયમ હેઠળ આવે છે કે નહીં તે જોવાનું હોય છે. તેથી, જે કેસમાં વાદી કામચલાઉ મનાઈહુકમ માંગે છે ત્યાં અદાલતોએ એ સુનિશ્ચિત કરવું પડે છે કે કેસની હકીકતો ઓર્ડર ૩૯ હેઠળ આવે છે કે નહીં. કામચલાઉ મનાઈહુકમ આપવાની કોર્ટની સત્તાના ઉપયોગના પ્રસંગે

જ કલમ ૯૪ ની ભૂમિકા રહેલી છે અને જોકે કલમ ૯૪ પોતાની અંતર્ગત સત્તાનો ઉપયોગ કરવાનો કોર્ટનો અધિકાર છીનવી લેતી નથી. એ જ ચુકાદામાં સીપીસી ની કલમ ૧૫૧ નું પણ વિશ્લેષણ કરવામાં આવ્યું છે. સર્વોચ્ચ અદાલતે તે જ ચુકાદામાં ઠેરવ્યું છે કે સીપીસી ની કલમ ૧૫૧ દ્વારા કોર્ટને અંતર્ગત સત્તા પ્રદાન કરવામાં આવી નથી. પોતાની સમક્ષના પક્ષકારો વચ્ચે ન્યાય કરવાની તેની ફરજની રૂએ તે કોર્ટમાં રહેલી એક અંતર્ગત સત્તા છે. કલમ ૧૫૧ માત્ર કોર્ટની અંતર્ગત સત્તાના અસ્તિત્વને માન્યતા આપે છે, તેથી કોઈ ચોક્કસ કેસમાં સંજોગો સીપીસી ના ઓર્ડર ૩૯ હેઠળ આવતા ન હોય તો પણ, જો કોર્ટનો એવો અભિપ્રાય હોય કે ન્યાયના હિતમાં આવો વચગાળાનો મનાઈહુકમ આપવો જરૂરી છે તો કામચલાઉ મનાઈહુકમ જારી કરવાનું અંતર્ગત અધિકારક્ષેત્ર અદાલતો પાસે છે.

એ.આઇ.આર. (૧૯૬૬) એસસી ૧૮૯૯ માં નોંધાયેલા મેસર્સ રામ ચંદ એન્ડ સન્સ શુગર મિલ્સ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ વિરુદ્ધ કન્હૈયાલાલ ભાર્ગવ ના કેસમાં આ કોર્ટ દ્વારા ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે સીપીસી ની કલમ ૧૫૧ હેઠળની કોર્ટની અંતર્ગત સત્તા એ સીપીસી હેઠળ સ્પષ્ટપણે પ્રદાન કરવામાં આવેલી સત્તાના વધારામાં અને તેની પૂરક છે, પરંતુ તે સત્તાનો ઉપયોગ સીપીસી ની અન્ય જોગવાઈઓ દ્વારા સ્પષ્ટપણે અથવા ગર્ભિત રીતે આપવામાં આવેલી કોઈપણ સત્તાના વિરોધમાં કરવામાં આવશે નહીં. જો કોઈ ચોક્કસ વિષયને આવરી લેતી સ્પષ્ટ જોગવાઈ હોય, તો સીપીસી ની કલમ ૧૫૧ લાગુ કરી શકાતી નથી. તેથી, સીપીસી ની કલમ ૧૫૧ ન્યાય કરવાની ફરજની રૂએ કોર્ટની અંતર્ગત સત્તાને

માન્યતા આપે છે અને આ અંતર્ગત સત્તા સીપીસી હેઠળ સ્પષ્ટપણે અથવા ગર્ભિત રીતે પ્રદાન કરવામાં આવેલી સત્તાઓના વધારામાં અને તેની પૂરક છે.

એ.આઇ.આર. (૧૯૮૮) કલકત્તા ૯૫ માં નોંધાયેલા જગજીત સિંઘ ખન્ના વિરુદ્ધ ડૉ. રાખાલ દાસ મલ્લિક ના કેસમાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે કલમ ૯૪(સી) હેઠળ કામચલાઉ મનાઈહુકમ ત્યારે જ મંજૂર કરી શકાય જો કોઈ કેસ ઓર્ડર ૩૯ ના નિયમ ૧ અને નિયમ ૨ નું પાલન કરતો હોય. એવું કહેવું યોગ્ય નથી કે કોર્ટ પાસે બે સત્તાઓ છે, એક કલમ ૯૪(સી) હેઠળ કામચલાઉ મનાઈહુકમ મંજૂર કરવાની અને બીજી ઓર્ડર ૩૯ ના નિયમ ૧ અને ૨ હેઠળ. સીપીસી ની કલમ ૯૪(સી) દર્શાવે છે કે કોર્ટ તે હેઠળ કામચલાઉ મનાઈહુકમ ત્યારે જ મંજૂર કરી શકે છે જો ઓર્ડર ૩૯ ના નિયમ ૧ અને ૨ દ્વારા તેમ નિયત કરવામાં આવ્યું હોય. કોર્ટ કલમ ૧૫૧ હેઠળ પોતાની અંતર્ગત સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને પણ કામચલાઉ મનાઈહુકમ મંજૂર કરી શકે છે, પરંતુ તે કિસ્સામાં, તે સીપીસી દ્વારા પ્રદાન કરાયેલી કોઈપણ સત્તા હેઠળ કામચલાઉ મનાઈહુકમ મંજૂર કરતી નથી, પરંતુ અદાલતના ગઠનમાં જ રહેલી અંતર્ગત સત્તા હેઠળ મંજૂર કરે છે, જે સીપીસી ની કલમ ૧૫૧ દ્વારા સુરક્ષિત કરવામાં આવી છે.

ઉપરોક્ત ચર્ચા દર્શાવે છે કે વચગાળાની દાદ મંજૂર કરવા માટેની કોર્ટની સત્તાનો સ્ત્રોત કલમ ૯૪ હેઠળ રહેલો છે. જોકે, તે સત્તાનો ઉપયોગ ત્યારે જ થઈ શકે છે જો કેસના સંજોગો નિયમો હેઠળ આવતા હોય. તેથી, જ્યારે કોઈ બાબત કોર્ટ સમક્ષ આવે છે, ત્યારે કોર્ટે દરેક કેસની હકીકતો તપાસવી પડે છે અને

સંબંધિત ઓર્ડરના નિયમો સાથે વંચાણે લેતાં કલમ ૯૪ ના તત્ત્વો સંતોષાય છે કે કેમ તેની ખાતરી કરવી પડે છે અને તે મુજબ યોગ્ય દાદ આપવી પડે છે. માત્ર એવા કિસ્સાઓમાં કે જ્યાં સંજોગો નિર્ધારિત કોઈપણ નિયમો હેઠળ આવતા નથી, ત્યાં જ કોર્ટ સીપીસી ની કલમ ૧૫૧ હેઠળ પોતાની અંતર્ગત સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકે છે. તે મુજબ, જો સંજોગો સીપીસી ના ઓર્ડર ૩૮ હેઠળ આવતા હોય, તો અદાલતોએ ચુકાદા પહેલાં જપ્તીની દાદ આપવી પડે છે. તેવી જ રીતે, જો કેસ ઓર્ડર ૩૯ ના નિયમોને સંતોષતો હોય, તો અદાલતો કામચલાઉ મનાઈહુકમ મંજૂર કરશે. આમ, નિર્ધારિત નિયમો હેઠળ આવતા સંજોગોના આધારે, નિર્દિષ્ટ દાદ મંજૂર કરવાની અદાલતની સત્તા અલગ–અલગ હોઈ શકે છે. તેથી, નિર્ધારિત નિયમોનો દરેક સમૂહ એકબીજાથી અલગ અને ભિન્ન છે અને તેથી, કામચલાઉ મનાઈહુકમના નિયમોને ચુકાદા પહેલાં જપ્તીના નિયમો સાથે સમકક્ષ ગણી શકાય નહીં, ભલે તે તમામને વ્યાપકપણે વચગાળાના હુકમો તરીકે ઓળખવામાં આવતા હોય.

અમારી સમક્ષ ટાંકવામાં આવેલા ચુકાદાઓનું વિશ્લેષણ :

એ.આઇ.આર. (૧૯૭૩) અલ્હાબાદ ૬૭ માં નોંધાયેલા અબ્દુલ હમીદ વિરુદ્ધ કરીમ બક્ષ અને અન્ય ના કેસમાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે દાવો કસૂર બદલ રદ થતાં, ચુકાદા પહેલાંની જપ્તી આપોઆપ સમાપ્ત થઈ જાય છે અને દાવાની પુનઃસ્થાપના પર પુનર્જીવિત થતી નથી. આ નિષ્કર્ષ પર પહોંચવા માટે, અલ્હાબાદ હાઇકોર્ટે અલ્હાબાદ હાઇકોર્ટના અગાઉના ચુકાદા રામ ચંદ વિરુદ્ધ ના

કેસ પર આધાર રાખ્યો હતો. પીતમ મલ, (૧૮૮૮) આઇ.એલ.આર. ૧૦ અલ્હાબાદ. ૫૦૬.

તેવી જ રીતે, એ.આઇ.આર. (૧૯૬૫) અલ્હાબાદ ૫૪૬ માં નોંધાયેલા રાજ ચંદ્ર ગુપ્તા વિરુદ્ધ રમેશ કિશોર ના કેસમાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે દાવો ગુણદોષના આધારે કે કસૂર બદલ રદ થતાં ચુકાદા પહેલાંની જપ્તી સમાપ્ત થઈ જશે અને દાવાની પુનઃસ્થાપના પર તે આપોઆપ પુનર્જીવિત થશે નહીં. અહીં પણ, અલ્હાબાદ હાઇકોર્ટ દ્વારા રામ ચંદ વિરુદ્ધ પીતમ મલ (પૂર્વોક્ત) ના કેસમાંના અગાઉના ચુકાદા પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે.

એ.આઇ.આર. (૧૯૭૬) અલ્હાબાદ ૨૬૪ માં નોંધાયેલા નગર મહાપાલિકા વિરુદ્ધ વેદ પ્રકાશ ના કેસમાં, તે બાબતમાં પણ આવો જ અભિપ્રાય લેવામાં આવ્યો છે. તે બાબતમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે દાવો કસૂર બદલ રદ થતાં વચગાળાનો મનાઈહુકમ સમાપ્ત થઈ ગયો હતો અને પુનઃસ્થાપના થતાં તે આપોઆપ પુનર્જીવિત થશે નહીં. અહીં પણ અલ્હાબાદ હાઇકોર્ટે રામ ચંદ વિરુદ્ધ પીતમ મલ (પૂર્વોક્ત) ના કેસમાંના તેના અગાઉના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો છે. જોકે, ઓર્ડર ૩૮ ના નિયમ ૯ અને નિયમ ૧૧ ની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં લીધા વિના કામચલાઉ મનાઈહુકમને વચગાળાના હુકમ તરીકે ચુકાદા પહેલાંની જપ્તી સાથે સરખાવતો આ એકમાત્ર ચુકાદો છે. એ. શરૂઆતમાં જ, અમે નિર્દેશ કરી શકીએ છીએ કે રામ ચંદ વિરુદ્ધ પીતમ મલ (પૂર્વોક્ત) નો કેસ ૧૮૫૯ ની અગાઉની દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાની જોગવાઈઓ હેઠળ હતો. આ

કેસમાં આપણે દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૯૦૮ સાથે સંબંધ ધરાવીએ છીએ, જેણે ચુકાદા પહેલાં જપ્તી સંબંધે નોંધપાત્ર ફેરફારો કર્યા છે: ઓર્ડર ૩૮, નિયમ ૧ હેઠળ વાદીને એક અસાધારણ દાદ આપવામાં આવી છે, એટલે કે યોગ્ય કેસોમાં જ્યાં કોર્ટને વાદીની તરફેણમાં મજબૂત પ્રથમદર્શી કેસ જણાય અને જો કોર્ટને સંતોષ થાય કે ભવિષ્યમાં જ્યારે પણ હુકમનામું પસાર થશે ત્યારે પ્રતિવાદી તેને નિષ્ફળ બનાવે તેવી શક્યતા છે, તો કોર્ટ વાદીઓના દાવાના આખરી ન્યાયનિર્ણય પહેલાં પણ ચુકાદા પહેલાં જપ્તી મંજૂર કરશે, તેથી તે કોર્ટ દ્વારા વાદીને આપવામાં આવેલી એક અસાધારણ દાદ છે. જોકે, ઓર્ડર ૩૮ નિયમ ૯ હેઠળ જ્યારે દાવો રદ થાય ત્યારે કોર્ટ જપ્તી પાછી ખેંચવાનો આદેશ કરશે. તેથી, નિયમ ૯ દાવાને રદ કરતી વખતે કોર્ટ માટે જપ્તી હટાવવાનું ફરજિયાત બનાવે છે. આવી જોગવાઈ ઓર્ડર ૩૯ હેઠળ કે ઓર્ડર ૪૦ હેઠળ નથી. નગર મહાપાલિકા વિરુદ્ધ વેદ પ્રકાશ (પૂર્વોક્ત) ના કેસમાં અલ્હાબાદ હાઇકોર્ટનું આ બાબત પર ધ્યાન ગયું નહોતું. અલ્હાબાદ હાઇકોર્ટના અગાઉના તમામ ચુકાદાઓ ઓર્ડર ૩૮ સાથે સંબંધિત હતા અને ઓર્ડર ૩૯ સાથે નહીં. વધુમાં ઉપર જણાવ્યા મુજબ, જપ્તી એ અમલબજવણી પ્રક્રિયાનો એક ભાગ છે. તે હુકમનામાનું રક્ષણ કરવા માટે મંજૂર કરવામાં આવે છે. ઓર્ડર ૩૮ નિયમ ૧૧ હેઠળ વધુમાં એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે જ્યારે દાવો હુકમનામું થાય ત્યારે અદાલતો ચુકાદા પહેલાંની જપ્તી ચાલુ રાખશે અને વાદીએ જપ્તી માટે ફરીથી અરજી કરવાની જરૂર રહેતી નથી. ઓર્ડર ૩૮ ની યોજના ઓર્ડર ૩૯ કે ઓર્ડર ૪૦ કરતાં અલગ છે. તેથી, આપણે વચગાળાના હુકમો તરીકે ઓર્ડર ૩૮ હેઠળની જપ્તીની તુલના ઓર્ડર ૩૯

હેઠળ કામચલાઉ મનાઈહુકમ મંજૂર કરવાની કોર્ટની સત્તા સાથે કરી શકીએ નહીં. તેવી જ રીતે, ઓર્ડર ૨૧, નિયમ ૫૭ એ અમલબજવણી દાવો રદ થતાં જપ્તી ચાલુ રહેશે કે સમાપ્ત થશે તેનો આદેશ કરવાની અદાલતોની ફરજ દર્શાવે છે.

વર્તમાન કેસની હકીકતો અને આ કેસનો વિવાદ ઓર્ડર ૩૯ ની જોગવાઈઓ દ્વારા આવરી લેવામાં આવેલ છે, ઓર્ડર ૩૮ દ્વારા નહીં. એ.આઇ.આર. (૧૯૬૮) મૈસૂર ૨૩૮ માં નોંધાયેલા શિવ વિરુદ્ધ શમપ્પા ના કેસમાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે દાવાની પુનઃસ્થાપનાથી દાવો રદ થતાં પહેલાં પસાર કરાયેલા આનુષંગિક હુકમો પુનર્જીવિત થાય છે કે નહીં તે પ્રશ્ન, કઈ શરતો હેઠળ રદ કરવાનો હુકમ પસાર કરવામાં આવ્યો છે અને કઈ શરતો હેઠળ દાવો પુનઃસ્થાપિત કરવામાં આવ્યો છે તેના પર નિર્ભર કરે છે. જો કોર્ટ અગાઉ પસાર કરાયેલા આનુષંગિક હુકમોના કોઈ ઉલ્લેખ વિના દાવાને કસૂર બદલ રદ કરે, તો દાવો પુનઃસ્થાપિત થતાંની સાથે જ વચગાળાનો હુકમ પુનર્જીવિત થશે. જોકે, જો કોર્ટ આનુષંગિક હુકમોને ખાસ રદબાતલ કરીને દાવાને રદ કરે, તો પુનઃસ્થાપનાથી આવા આનુષંગિક હુકમો પુનર્જીવિત થશે નહીં. આ ઓર્ડર ૩૯ હેઠળનો કેસ હતો. એ.આઇ.આર. (૧૯૩૪) મદ્રાસ ૪૯ માં નોંધાયેલા સરનાથ અય્યંગાર વિરુદ્ધ મુથૈયા મુપનાર અને અન્ય ના કેસમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે કસૂર બદલ રદ થયેલા દાવાની પુનઃસ્થાપના થતાં તમામ વચગાળાની બાબતો પુનઃસ્થાપિત થઈ જશે, સિવાય કે પુનઃસ્થાપનાના હુકમમાં તેનાથી વિપરીત જણાવવામાં આવ્યું હોય. સામાન્ય નિયમ તરીકે કસૂર બદલ રદ થયેલા દાવાની પુનઃસ્થાપના પર, તમામ વચગાળાના હુકમો પુનર્જીવિત થશે સિવાય કે

દાવાને રદ કરવા અને તેની પુનઃસ્થાપના વચ્ચેના વચગાળાના સમયગાળા દરમિયાન, ત્રીજા પક્ષકારની તરફેણમાં કોઈ તબદીલી થઈ હોય; આવો જ અભિપ્રાય એ.આઇ.આર. (૧૯૫૬) પટના ૨૭૧ માં નોંધાયેલા બંકિમ ચંદ્ર વિરુદ્ધ ચંડી પ્રસાદ ના કેસમાં પટના હાઇકોર્ટ દ્વારા લેવામાં આવ્યો છે, જેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે દાવાના નિકાલ સુધીના મનાઈહુકમો આનુષંગિક હુકમો છે અને તે તમામ મુખ્ય દાવામાં લેવામાં આવનાર આખરી નિર્ણયના પૂરક બનવાના હેતુથી છે અને તેથી, જ્યારે કસૂર બદલ રદ થયેલો દાવો કોર્ટના હુકમ દ્વારા પુનઃસ્થાપિત કરવામાં આવે છે, ત્યારે દાવામાં પસાર કરાયેલા તમામ આનુષંગિક હુકમો પુનર્જીવિત થશે, સિવાય કે રેકોર્ડ પર અથવા રદ કરવાના હુકમમાં તેનાથી વિપરીત દર્શાવતું અન્ય કોઈ પરિબળ હોય. આ પણ ઓર્ડર ૩૯ હેઠળની બાબત હતી.

નંદિપતિ રામી રેડ્ડી વિરુદ્ધ નંદિપતિ પદ્મા રેડ્ડી (પૂર્વોક્ત) ના કેસમાં આંધ્ર પ્રદેશ હાઇકોર્ટની ડિવિઝન બેંચ દ્વારા ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે જ્યારે દાવો પુનઃસ્થાપિત થાય છે, ત્યારે તમામ વચગાળાના હુકમો અને દાવો કસૂર બદલ રદ કરવા અને પુનઃસ્થાપના વચ્ચેના સમયગાળા દરમિયાનનો તેમનો અમલ પુનર્જીવિત થશે. એકવાર રદ કરવાનો હુકમ બાજુ પર મૂકવામાં આવે એટલે જ્યારે કોર્ટે કસૂર બદલ દાવો રદ કર્યો હતો તે સમયે વાદી જે સ્થિતિમાં હતો તે સ્થિતિમાં તેને પુનઃસ્થાપિત કરવો જ જોઈએ. તેથી, એ નિષ્કર્ષ નીકળે છે કે રદ કરવાના હુકમ પહેલાં પસાર કરવામાં આવેલા વચગાળાના હુકમો, જ્યારે રદ કરવાનો હુકમ બાજુ પર મૂકવામાં આવે અને આ દાવો પુનઃસ્થાપિત કરવામાં આવે ત્યારે

દાવાની સાથે જ પુનર્જીવિત થશે, સિવાય કે કોર્ટ દાવાને રદ કરવા અને પુનઃસ્થાપના વચ્ચેના સમયગાળા દરમિયાન પસાર કરાયેલા વચગાળાના હુકમોના અમલને સ્પષ્ટપણે અથવા ગર્ભિત રીતે બાકાત ન રાખે.

[૧૯૮૭] ૪ એસસીસી ૭૮ માં અહેવાલ થયેલ નેન્સી જોન લિંડન વિરુદ્ધ પ્રભાતી લાલ ચૌધરીના કેસમાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે, દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાના ઓર્ડર ૨૧ રૂલ ૫૭ ને ધ્યાને લેતાં એ સ્પષ્ટ છે કે કસૂર બદલ ટાઇટલ એક્ઝિક્યુશન દાવો રદ થતાંની સાથે જ અગાઉ લાદવામાં આવેલી જપ્તી સમાપ્ત થઈ ગઈ હતી. જો કે, તેમાં વધુમાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે જ્યારે રદ કરવાનો હુકમ બાજુ પર રાખવામાં આવ્યો અને દાવો પુનઃસ્થાપિત કરવામાં આવ્યો, ત્યારે દાવાની પુનઃસ્થાપનાની અસર દાવો રદ થયો ત્યાં સુધી અથવા ટાઇટલ એક્ઝિક્યુશન દાવો રદ થયો તે પહેલાં પ્રવર્તમાન પરિસ્થિતિને પુનઃસ્થાપિત કરવાની હતી. અમે પુનરોચ્ચાર કરીએ છીએ કે તે ચુકાદો ઓર્ડર ૨૧ રૂલ ૫૭ હેઠળનો હતો, જેની યોજના દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાના ઓર્ડર ૩૮ રૂલ ૧૧ અને રૂલ ૧૧એ જેવી જ છે, અને તેથી, આપણે તમામ વચગાળાના હુકમોને એક સમાન ધોરણે મૂકી શકીએ નહીં.

ઉપરોક્ત તમામ કારણોસર, આ કેસમાં હુકમનામું મેળવનાર હુકમનામાના અમલ માટેની મુદતના સમયગાળાની ગણતરી કરવામાં ૨૫મી જૂન, ૧૯૬૯ અને ૨૧મી માર્ચ, ૧૯૭૫ વચ્ચેના ૫ વર્ષ, ૮ મહિના અને ૨૬ દિવસના સમયગાળાને બાકાત રાખવા માટે હકદાર હતા.

ઉપરોક્ત કારણોસર અપીલ રદ કરવામાં આવે છે. ખર્ચ અંગે કોઈ હુકમ નથી.

એસ. બી. સિન્હા, ન્યાયમૂર્તિ.

પરવાનગી મંજૂર કરવામાં આવે છે.

એર્નાકુલમ ખાતેની કેરળ હાઇકોર્ટ દ્વારા સી.આર.પી. નંબર ૨૦૦૩/૧૯૯૮–બી માં પસાર કરવામાં આવેલ તારીખ ૨૭.૭.૨૦૦૧ ના ચુકાદા અને હુકમમાંથી ઉદ્ભવતી આ અપીલમાં સંકળાયેલો ટૂંકો પ્રશ્ન એ છે કે, દાવાની પુનઃસ્થાપના થતાં અગાઉ પસાર કરવામાં આવેલ મનાઈહુકમ આપોઆપ પુનર્જીવિત થાય છે કે નહીં.

દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાના ઓર્ડર ૩૯, નિયમ ૧ અને ૨ હેઠળ મનાઈહુકમ પસાર કરી શકાય છે. મનાઈહુકમ મંજૂર કરવાની અરજ દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાના ઓર્ડર ૩૯, નિયમ ૧ અને ૨ સાથે વંચાણે લેવાતી તેની કલમ ૯૪ ના વ્યાપમાં ન આવતી હોય તેવા સંજોગોમાં, અદાલત પોતાની અંતર્ગત હકુમતનો ઉપયોગ કરીને પણ આવો હુકમ પસાર કરી શકે છે.

કોર્ટ દ્વારા મનાઈહુકમ ત્યારે જ મંજૂર કરી શકાય છે જ્યારે તે માટેની કોઈ સત્તા અસ્તિત્વમાં હોય. મોર્ગન સ્ટેનલી મ્યુચ્યુઅલ ફંડ વિરુદ્ધ કાર્તિક દાસ, [૧૯૯૪] ૪ એસસીસી ૨૨૫ માં આ કોર્ટે ઠેરવ્યું છે કે ગ્રાહક સુરક્ષા અધિનિયમની યોજનાને ધ્યાનમાં લેતાં, ગ્રાહક અદાલતો પાસે મનાઈહુકમ જારી

કરવાની કોઈ સત્તા નથી. તેથી, મનાઈહુકમ જારી કરવાની, રિસીવરની નિમણૂક કરવાની અથવા જપ્તી પૂર્વે જપ્તીનો હુકમ પસાર કરવાની હકુમત કાયદાની યોજના અને તેના દ્વારા કોર્ટને પ્રદાન કરવામાં આવેલી સત્તાઓ પર નિર્ભર રહેશે. પૂરક કાર્યવાહી અને આનુષંગિક કાર્યવાહી વચ્ચે ભેદ પાડવા માટે ધ્યાનમાં લેવા જરૂરી પરિબળો પૈકી આ એક પરિબળ હોઈ શકે છે.

પક્ષકારો વચ્ચેના વિવાદમાંથી ઉદ્ભવતા મુદ્દા પર ન્યાયનિર્ણય કરવા હકદાર અદાલત કે ટ્રિબ્યુનલ પાસે, તે વિવાદનો અસરકારક રીતે ન્યાયનિર્ણય કરવા સક્ષમ બની શકાય તે હેતુથી તેને આનુષંગિક હોય તેવા હુકમો પસાર કરવાની આવશ્યક હકુમત હોય છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, વિવાદ પર અસરકારક રીતે ન્યાયનિર્ણય કરવા માટે જરૂરી તમામ બાબતો કરવાની કોર્ટ અથવા ટ્રિબ્યુનલની આવી સત્તા કાયદા દ્વારા ખાસ પ્રદાન કરવામાં આવે તે જરૂરી નથી; કારણ કે આવી સત્તા કોર્ટની સત્તાને આનુષંગિક સત્તા છે. તે અદાલત/ટ્રિબ્યુનલની ન્યાયનિર્ણય કરવાની સત્તા સાથે સંલગ્ન છે.

દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતા આનુષંગિક કાર્યવાહી અને પૂરક કાર્યવાહીના સંબંધમાં જુદી જુદી અભિવ્યક્તિઓનો ઉપયોગ કરે છે. દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાના ભાગ ૩ માં આનુષંગિક કાર્યવાહીનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે, જ્યારે તેના ભાગ ૬ માં પૂરક કાર્યવાહીનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. શું આ બંને પ્રકારની કાર્યવાહી વચ્ચે કોઈ તફાવત છે? આનુષંગિક કાર્યવાહી આખરી કાર્યવાહી માટે સહાયરૂપ છે તે હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને આ તફાવત ધ્યાને

લેવાનો રહે છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, આનુષંગિક કાર્યવાહીમાં પસાર કરવામાં આવેલ હુકમ દાવાના પરિણામ પર સીધી અસર ધરાવશે. આમ, આખરી કાર્યવાહીના સહાયક રૂપ એવી આવી કાર્યવાહીને પૂરક કાર્યવાહીની સમકક્ષ ગણી શકાય નહીં, જેને દાવાના આખરી પરિણામ સાથે કદાચ કોઈ સંબંધ ન પણ હોઈ શકે.

ન્યાયના હેતુઓ પરાજિત થતાં અટકાવવાના ઉદ્દેશ સાથે આવી પૂરક કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવે છે. પૂરક કાર્યવાહીનો આશરો સામાન્ય બાબત તરીકે લઈ શકાય નહીં પરંતુ માત્ર ત્યારે જ લઈ શકાય જ્યારે તે માટે કોઈ તાકીદની જરૂરિયાત ઊભી થાય. પૂરક કાર્યવાહીમાં પસાર કરવામાં આવતા હુકમો ક્યારેક સામા પક્ષકાર માટે મુશ્કેલી ઊભી કરી શકે છે અને તેથી, જ્યારે તેવી પરિસ્થિતિ ઊભી થાય ત્યારે જ તેનો આશરો લેવો જરૂરી બને છે, અન્યથા નહીં. પૂરક કાર્યવાહીની પ્રયોજ્યતાના સંબંધમાં અદાલત દ્વારા સમયાંતરે સુસ્પષ્ટ માપદંડો સ્થાપિત કરવામાં આવ્યા છે.

જો કે, આનુષંગિક કાર્યવાહીનો આશરો દાવાના અંતિમ નિર્ણયની સહાય માટે લેવામાં આવે છે, જેનો અર્થ એ થાય છે કે તે મુજબ પસાર કરવામાં આવેલ કોઈપણ હુકમ, તે માટે નિર્ધારિત નિયમોને અધીન રહીને, કેસના ગુણદોષ પર અસર ધરાવશે. દાવાની સહાય માટે પસાર કરવામાં આવતો કોઈપણ હુકમ આનુષંગિક સત્તાઓ હેઠળ આવે છે. જ્યારે પણ અદાલત દ્વારા પોતાની આનુષંગિક સત્તાના ઉપયોગમાં અથવા આનુષંગિક કાર્યવાહીમાં કોઈ હુકમ પસાર

કરવામાં આવે છે, ત્યારે દાવાની પુનઃસ્થાપના થતાં તે પુનર્જીવિત થઈ શકે છે. પરંતુ જ્યાં સુધી પૂરક કાર્યવાહીનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી કોર્ટે નવો હુકમ પસાર કરવો પડી શકે છે.

પ્રતિવાદીની માલિકીની કોઈપણ મિલકત રજૂ કરવા અને તેને કોર્ટના નિકાલ હેઠળ મૂકવા માટે જામીન આપવાનો હુકમ અથવા કોઈપણ મિલકતની જપ્તીનો હુકમ તેમજ કામચલાઉ મનાઈહુકમ મંજૂર કરવો કે રિસીવરની નિમણૂક કરવી, એ તમામ પૂરક પ્રકારના છે. આવા હુકમની અસર હુકમનામું પસાર થયા પછી પણ જણાઈ શકે છે. દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાના ઓર્ડર ૩૮ હેઠળ પસાર કરવામાં આવેલ જપ્તીનો હુકમ હુકમનામું પસાર થયા પછી પણ અમલી રહેશે. ઓર્ડર ૩૮ હેઠળ પસાર કરવામાં આવેલા આવા જપ્તીના હુકમનો લાભ હુકમનામું મેળવનાર દ્વારા હુકમનામું પસાર થયા પછી પણ લઈ શકાય છે. દાવામાં પસાર કરવામાં આવેલ કામચલાઉ મનાઈહુકમ કાં તો કાયમી મનાઈહુકમના હુકમનામામાં વિલીન થઈ શકે છે અથવા હુકમનામું પસાર થયા પછી પણ અસર ધરાવી શકે છે, જેમ કે ઉદાહરણ તરીકે, મનાઈહુકમનું ઉલ્લંઘન કરનારા પક્ષકારોના દરજ્જા અથવા મનાઈહુકમની અવજ્ઞા કરીને મિલકત ખરીદનાર તબદીલી મેળવનારના હક નક્કી કરવાના હેતુ માટે. આનુષંગિક પ્રકારના હોય અથવા જે આનુષંગિક કાર્યવાહીમાં પસાર કરવામાં આવ્યા હોય તેવા હુકમોની સરખામણીએ, પૂરક કાર્યવાહીમાં પસાર કરવામાં આવેલા હુકમો સાથે ભિન્ન રીતે વ્યવહાર કરવો પડી શકે છે.

તેથી, ઉપરોક્ત કાનૂની સિદ્ધાંતોને ધ્યાનમાં રાખીને આ પ્રશ્ન પર વિચારણા થવી જોઈએ. આ તબક્કે આપણે તે ચુકાદાઓની નોંધ લઈ શકીએ છીએ જેમાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે દાવાની પુનઃસ્થાપના થતાં વચગાળાનો હુકમ આપોઆપ પુનર્જીવિત થાય છે.

બંકિમ ચંદ્ર અને અન્ય વિરુદ્ધ ચંડી પ્રસાદ, એ.આઈ.આર. (૧૯૫૬) પટના ૨૭૧ માં અદાલત સમક્ષ સ્ટે હુકમના પુનર્જીવનનો પ્રશ્ન હતો. દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતામાં સ્થાપિત કાયદાની યોજનાને ધ્યાને લેતાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે 'સ્ટે' જેવા વચગાળાના હુકમો આનુષંગિક હુકમો સિવાય બીજું કશું નથી અને તે તમામ મુખ્ય દાવા કે અપીલમાં આવનારા આખરી નિર્ણયને સહાયરૂપ અને પૂરક બનવા માટેના છે. આવી સ્થિતિમાં પણ, જ્યારે રેકોર્ડ પર અથવા પસાર કરવામાં આવેલા હુકમમાં તેનાથી વિરુદ્ધ દર્શાવતું અન્ય કોઈ પરિબળ હોય, ત્યારે સ્ટે હુકમ પણ આપોઆપ પુનર્જીવિત થશે નહીં. તેથી, આ નિર્ણય એ સિદ્ધાંત માટેનો દાખલો છે કે દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતા બે ભિન્ન યોજનાઓ નિર્ધારિત કરે છે, એક એવી કે જે મુખ્ય અપીલમાં આવનારા નિર્ણયોને સહાયક અને પૂરક બનતા આનુષંગિક હુકમોના સંબંધમાં છે અને બીજી એવી કે જેને તેની સાથે કોઈ સંબંધ ન પણ હોઈ શકે.

તાવ્વાલા વીરાસ્વામી વિરુદ્ધ પુલિમ રામન્ના અને અન્ય, એ.આઈ.આર. (૧૯૩૫) મદ્રાસ ૩૬૫ માં મદ્રાસ હાઈકોર્ટની પૂર્ણ પીઠે ઠેરવ્યું હતું કે દાવાની પુનઃસ્થાપના થતાં ચુકાદા પહેલાં જમીનો હુકમ પણ આપોઆપ પુનર્જીવિત થઈ

જશે. તે કેસમાં, પૂર્ણ પીઠ વતી બોલતાં મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ બીસ્લીએ, જો કે, જમીનો હુકમ પણ એક આનુષંગિક હુકમ છે તેવા આધાર પર ભૂલભરેલી રીતે આગળ વધીને તે દ્રષ્ટિકોણથી ઠેરવ્યું હતું કે:

"...મને એ વ્યાજબી જણાતું નથી કે જે વાદીએ દાવામાં ચુકાદા પહેલાં જમી મેળવી લીધી હોય તેણે કસૂર બદલ દાવો રદ થયા પછી તેની પુનઃસ્થાપના થતાં, નવી જમી માટે ફરીથી અદાલતમાં અરજી કરવી પડે અને તેમ કર્યા પછી પ્રતિવાદીએ જામીન અથવા જામીનદારો રજૂ કરીને જમી ઉઠાવી લેવા માટે અરજી કરવી પડે. આ બાબતનો વ્યવહારુ બુદ્ધિગમ્ય દ્રષ્ટિકોણ એ છે કે દાવાની પુનઃસ્થાપના થતાં કોઈપણ વધુ હુકમ વિના તમામ આનુષંગિક હુકમો પુનઃસ્થાપિત થઈ જવા જોઈએ."

જમીનો હુકમ પૂરક હુકમ છે કે નહીં તે પ્રશ્ન પર તેમાં બિલકુલ વિચારણા કરવામાં આવી ન હતી.

શિવરાય અને અન્ય વિરુદ્ધ શરણપ્પા અને અન્ય, એ.આઈ.આર. (૧૯૬૮) મૈસૂર ૨૮૩ માં, વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે બંકિમ ચંદ્ર અને અન્ય (ઉપર્યુક્ત) તથા તાવ્વાલા વીરાસ્વામી (ઉપર્યુક્ત) ના ચુકાદાઓનું અનુસરણ કર્યું હતું, જેમાં આવા વચગાળાના હુકમો અદાલતની આનુષંગિક સત્તાઓના ઉપયોગ હેઠળ પસાર કરવામાં આવ્યા હોવાનું ગણવામાં આવ્યું હતું.

ગણેશ પ્રસાદ સાહ કેસરી અને અન્ય વિરુદ્ધ લક્ષ્મી નારાયણ ગુપ્તા, [૧૯૮૫] ૩ એસસીસી ૫૩ માં, આ કોર્ટ સમક્ષ પ્રતિવાદી દ્વારા ભાડું જમા

કરાવવાનો સમય લંબાવવાની અદાલતની સત્તા સંબંધિત કેસ ઉપસ્થિત હતો. અર્થઘટન કરતાં. બિહાર બિલ્ડિંગ્સ (લીઝ, રેન્ટ એન્ડ એવિક્શન) કંટ્રોલ એક્ટ, ૧૯૪૭ ની કલમ ૧૧એ ના સંબંધમાં, આવી જોગવાઈ ફરજિયાત હોવાને બદલે નિર્દેશાત્મક હોવા અંગેના હાઇકોર્ટના મંતવ્ય સાથે અસંમતિ દર્શાવતાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે અદાલત પાસે આવી સત્તા હતી.

જો કે, એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે એકતરફી હુકમ બાજુ પર રાખ્યા પછી તે નિર્દેશ પુનર્જીવિત થયો ન હતો તેવા ભૂલભરેલા અભિપ્રાયના આધારે, વિદ્વાન ટ્રાયલ જજે બચાવ રદ કરવાનો ઇનકાર કરીને ભાડુઆતને રાહત આપી હતી. ઉક્ત અવલોકન ઓબિટર પ્રકારનું છે અને કોઈપણ સંજોગોમાં, દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૪૮ હેઠળ અદાલતની સત્તાના સ્વરૂપ અંગે કોઈ વિગતવાર ચર્ચા કરવામાં આવી ન હતી. દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૪૮ હેઠળ અદાલતની હકુમત એ એક આનુષંગિક સત્તા છે અને પૂરક સત્તા નથી.

શ્રીમતી રાધે બાઈ વિરુદ્ધ શ્રીમતી સાવિત્રી શર્મા, (૧૯૭૫) આર.એલ.આર. ૨૩૪ માં, દિલ્હી હાઇકોર્ટ સમક્ષ કોર્ટની આનુષંગિક સત્તાનો પ્રશ્ન વિચારણા હેઠળ હતો, જે નીચેના અવલોકનો પરથી સ્પષ્ટ થાય છે: "૭... તેથી, એ સ્પષ્ટ છે કે રદ કરવાનો હુકમ બાજુ પર રાખતાં, અદાલતે દાવાની કાર્યવાહી આગળ ચલાવવા માટેની તારીખ નક્કી કરવાની હોય છે અને દાવાની નવેસરથી સુનાવણી કરવાની હોતી નથી. આ દર્શાવે છે કે દાવાની આગળની

કાર્યવાહી તે તબક્કેથી અને તે સ્થિતિએથી શરૂ થવી જોઈએ જ્યાં તે દાવો રદ કરવામાં આવ્યો તે પહેલાં પેન્ડિંગ હતી અને કાયદાની એવી કોઈ આવશ્યકતા નથી કે આવી પુનઃસ્થાપના થતાં સમગ્ર કાર્યવાહી ફરીથી હાથ ધરવી જ જોઈએ. પરિણામે, રદ કરાયેલા દાવાની પુનઃસ્થાપના થતાં, તમામ અગાઉની કાર્યવાહીઓ અને વચગાળાના હુકમો પુનર્જીવિત થઈ જાય છે અને તેમને બળ આપવા માટે કોઈ નવા હુકમની જરૂર રહેતી નથી."

કિશન લાલ વિરુદ્ધ શ્રીમતી કમલા દેવી શર્મા, (૧૯૭૯) આર.એલ.ડબલ્યુ. ૩૬૯ માં, ફરીથી ભાડા નિયંત્રણની બાબતની સુનાવણી કરતી વખતે અદાલતે ઠેરવ્યું હતું કે તે સંબંધિત સમયે પ્રવર્તમાન કાયદાની કલમ ૧૩ ની પેટા–કલમ (૩) હેઠળ જ્યારે કોઈ હુકમ પસાર કરવામાં આવ્યો હોય, ત્યારે કોઈ નવો હુકમ પસાર કરવો જરૂરી નથી.

ઉલાહન્નન ચાકો વિરુદ્ધ મથાઈ, (૧૯૮૬) કે.એલ.ટી. ૩૦૧ માં અદાલત સમક્ષ ફરિયાદ અરજીમાં સુધારા માટેની એવી અરજી વિચારણા હેઠળ હતી, જેના સંબંધમાં એવી તકરાર ઉઠાવવામાં આવી હતી કે અપીલ રદ થઈ ગઈ હોવાથી તે અરજીને પુનર્જીવિત કરી શકાય નહીં, જેમાં ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે: "... જ્યારે દાવા અથવા અપીલની પુનઃસ્થાપના મંજૂર કરવામાં આવે છે, ત્યારે પક્ષકારોને તે જ સ્થિતિમાં પુનઃસ્થાપિત કરવાના હોય છે જેમાં તેઓ અદાલત દ્વારા દાવો અથવા અપીલ રદ કરવામાં આવી ત્યારે સ્થિત હતા. ત્યારબાદ કસૂર બદલ રદ થયેલી અપીલ પુનઃસ્થાપિત થતાં, આવા રદ થવાના પરિણામે નિકાલ કરાયેલ

આનુષંગિક બાબતો પણ પુનઃસ્થાપિત થવી જ જોઈએ અને દાવો કે અપીલ રદ થતાં પસાર થયેલા પરિણામી હુકમો આપોઆપ રદબાતલ થઈ જવા જોઈએ." અબ્દુલ હામિદ વિ. કરીમ બક્ષ અને અન્ય, એ.આઇ.આર. (૧૯૭૩) અલ્હાબાદ ૬૭ માં, અલ્હાબાદ હાઇકોર્ટની પૂર્ણ પીઠે અગાઉ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે તે પૈકીના કેટલાક નિર્ણયો સહિત વિશાળ સંખ્યામાં નિર્ણયોની નોંધ લઈને ઠેરવ્યું હતું કે:

"૧૭. ઓર્ડર ૩૮, નિયમ ૯ ની ભાષા કોઈ શંકા વિના બંને અર્થઘટનો કરવા સક્ષમ છે; પરંતુ અર્થઘટનનો સુપ્રસ્થાપિત નિયમ એ છે કે જ્યાં ભાષાના બે અર્થઘટન થઈ શકતા હોય અને જ્યાં કાયદાની કલમનું ન્યાયિક અર્થઘટન થયેલું હોય તથા કાયદામાં કોઈ સુધારા વિના તે અર્થઘટન પર લાંબા સમયથી અમલ થતો આવ્યો હોય, ત્યાં આ રીતે માન્ય થયેલા અને જેના પર અમલ થયેલો હોય તેવા અર્થઘટનને સ્ટેર ડિસાઇસિસના સિદ્ધાંત પર સ્વીકારવું જોઈએ, કારણ કે એ સામાન્ય સૂત્ર છે કે જ્યારે કોઈ કાયદાકીય પ્રશ્ન નિર્ણય દ્વારા નક્કી થઈ ગયો હોય ત્યારે તે એક પૂર્વઉદાહરણ રચે છે જેમાંથી પાછળથી વિચલિત થઈ શકાતું નથી. તે નિયમનો ઉત્તરાર્ધ ભાગ, જેમાં એવી જોગવાઈ છે કે દાવો રદ થાય ત્યારે જપ્તી હટાવી લેવામાં આવશે, તે કાં તો નિર્દેશાત્મક છે અથવા ફરજિયાત છે. જો તે નિર્દેશાત્મક હોય, તો કોર્ટનો કોઈ હુકમ ન હોવા છતાં પણ જપ્તી આપોઆપ દૂર થઈ જાય છે. જો તે ફરજિયાત હોય, તો હુકમ પસાર કરવો એ અદાલતની ફરજ છે અને જ્યાં દાવો રદ થવાના પરિણામે ચુકાદા પહેલાંની જપ્તી પાછી ખેંચાઈ જતી જણાતી હોય ત્યાં કોઈ પક્ષકારને દંડિત કરી શકાય નહીં. આ સંજોગોમાં નીચલી

એપેલેટ કોર્ટ સામાવાળા નંબર ૧ ની તરફેણમાં થયેલી તબદીલીના આધારે તેમના દાવાને માન્ય રાખવામાં અને વાદી–અપીલકર્તાની દલીલોને નકારી કાઢવામાં સાચી હતી." જો કે, આપણી સમક્ષનો પ્રશ્ન અદાલતની વિચારણા હેઠળ આવ્યો હતો, જે નિર્ણયોની લાંબી શૃંખલા પરથી જણાય છે.

ચુન્ની કુઅર વિરુદ્ધ દ્વારકા પ્રસાદ, (૧૮૮૭) ઓલ ડબલ્યુ.એન. ૨૯૭ માં ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે:

"તે કામચલાઉ મનાઈહુકમનો હુકમનામું પસાર થતાં જ અંત આવ્યો હતો, અને કામચલાઉ મનાઈહુકમના હુકમને પુનર્જીવિત કરવા અથવા ચાલુ રાખવા માટે કશું બન્યું નથી. દ્વારકા પ્રસાદ પોતાના ઉપાય વિનાના રહ્યા ન હતા. તેમણે પોતાની અપીલનો આખરી નિર્ણય ન આવે ત્યાં સુધી મનાઈહુકમ મેળવવા માટે આ કોર્ટ સમક્ષ અરજી કરી શકી હોત. આ કોર્ટ સમક્ષ તેવી કોઈ અરજી કરવામાં આવી નથી, અને તેથી, મારો એવો અભિપ્રાય છે કે મુસમ્માત ચુન્ની કુઅર કોર્ટમાંથી નાણાં ચૂકવી મેળવવા માટે અને ખર્ચ સહિત આ અપીલ મંજૂર કરાવવા માટે હકદાર હતા અને છે. હું જે દ્રષ્ટિકોણ અપનાવું છું તેને શેખ મોહીઉદ્દીન વિરુદ્ધ શેખ અહેમદ હુસૈન, (૧૪ ડબલ્યુ.આર. ૩૮૪) ના ચુકાદાથી સમર્થન મળે છે."

છેક ૧૮૮૭ માં, અલ્હાબાદ હાઇકોર્ટે જૂની દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૩૧૧ ની જોગવાઈઓ, જે દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૯૦૮ ના ઓર્ડર ૩૮ નિયમ ૫ સાથે સમકક્ષ છે તેને ધ્યાને લેતી વખતે અને ચુન્ની કુઅર વિરુદ્ધ

દ્વારકા પ્રસાદ, (૧૮૮૭) ઓલ ડબલ્યુ.એન. ૨૯૭ નો સંદર્ભ ટાંકતાં નીચે મુજબની દલીલ નોંધી હતી:

"બીજી તરફ, શ્રી કોલ્વિન કલમ ૪૮૮ ના અંતિમ ભાગ પર આધાર રાખીને દર્શાવે છે કે "જ્યારે દાવો રદ થાય છે;" ત્યારે ચુકાદા પહેલાંની જપ્તી સમાપ્ત થાય છે અને વિદ્વાન વકીલ કલમ ૪૯૦ ની જોગવાઈઓ પર પણ ભાર મૂકે છે, અને દલીલ કરે છે કે તે કલમના શબ્દો એવી ધારણા રાખે છે કે માત્ર જ્યારે વાદીની તરફેણમાં હુકમનામું કરવામાં આવે ત્યારે જ તેવા હુકમનામાના અમલમાં પુનઃ–જપ્તીમાંથી મુક્તિ મળે છે, જેનો ગર્ભિત અર્થ એ થાય છે કે જ્યાં દાવાનો અંત વાદીના દાવાને રદ કરવામાં આવ્યો હોય ત્યાં આવી જપ્તી જરૂરી છે. આ દલીલ માટે વિદ્વાન વકીલ ચુન્ની કુઅર વિરુદ્ધ દ્વારકા પ્રસાદ માં વિદ્વાન મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિના ચુકાદા પર પણ આધાર રાખે છે, જ્યાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે "આગળના હુકમો સુધી" તેવા શબ્દપ્રયોગનો ઉપયોગ થયો હોવા છતાં, કલમ ૪૯૨ હેઠળનો કામચલાઉ મનાઈહુકમ જે દાવામાં આવો મનાઈહુકમ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો તે દાવાના અંત સાથે જ સમાપ્ત થઈ જાય છે, ભલે કોર્ટ દ્વારા તેવા મનાઈહુકમને પાછો ખેંચવાનો કે રદ કરવાનો કોઈ સ્પષ્ટ હુકમ કરવામાં આવ્યો ન હોય."

ન્યાયમૂર્તિ મહમૂદે ઉક્ત દલીલ સાથે સંમત થતાં અવલોકન કર્યું હતું કે:

"મારો એવો અભિપ્રાય છે કે આ દલીલ યોગ્ય છે, અને છેલ્લે ટાંકવામાં આવેલો કેસ, જોકે કામચલાઉ મનાઈહુકમને લગતો હોવા છતાં, ચુકાદા પહેલાંની

જમીને સમરૂપ સિદ્ધાંત પર આધારિત છે, કારણ કે બંને વચગાળાની કાર્યવાહી છે જે સ્વાભાવિક રીતે જ જે દાવાના સંબંધમાં તે કરવામાં આવી હતી તે દાવો પોતે સમાપ્ત થતાંની સાથે જ અમલમાં રહેતી બંધ થાય છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, કલમ ૪૯૨ હેઠળના કામચલાઉ મનાઈહુકમની જેમ જ કલમ ૪૮૮ હેઠળ ચુકાદા પહેલાંની જમી, દાવો સમાપ્ત થતાંની સાથે જ કાર્યસમાપ્ત બની જાય છે." તેથી, આ નિર્ણય બે બાબતો માટે અધિકૃત સિદ્ધાંત છે, એટલે કે, (૧) કસૂર બદલ રદ થયેલા દાવાની પુનઃસ્થાપના થતાં ચુકાદા પહેલાં જમીનો હુકમ આપોઆપ પુનર્જીવિત થતો નથી; અને (૨) તે હેતુ માટે મનાઈહુકમના હુકમને ચુકાદા પહેલાં જમીના હુકમની સમકક્ષ ગણવામાં આવશે.

ગંગપ્પા વિરુદ્ધ બોરેગૌડા, એ.આઇ.એર. (૧૯૫૫) મૈસૂર ૯૧ માં, મદ્રાસ હાઇકોર્ટની પૂર્ણ પીઠે, કાર્યવાહીની સહાયમાં આપવામાં આવતા આનુષંગિક હુકમથી વિપરીત આવી કાર્યવાહીને અસાધારણ દાદ આપવા માટે જરૂરી પૂરક કાર્યવાહી ગણાવીને ઠેરવ્યું હતું કે:

"૧૦. ચુકાદા પહેલાં જમી એ વચગાળાના હુકમના સ્વરૂપની હોય છે. વાદીના દાવાનો ન્યાયનિર્ણય થાય અને તે સાચો જણાય તે પહેલાં જ તેને આપવામાં આવતી આ એક અસાધારણ દાદ છે અને જો ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા કસૂર બદલ અથવા તેના ગુણદોષના આધારે દાવો રદ કરવામાં આવે અને તેથી ચુકાદા પહેલાંની જમી સમાપ્ત થવાની હોય, તો તેને નિશ્ચિતપણે તે વ્યક્તિ જેટલો અન્યાય કે ફરિયાદ હોઈ શકે નહીં કે જેણે હુકમનામું મેળવ્યું હોય અને

હુકમનામાના દેવાદારની મિલકત જપ્ત કરી હોય કે જે જપ્ત મિલકત સામે વાંધો ઉઠાવી સંક્ષિપ્ત કાર્યવાહીમાં નિર્ણય લેવાયો હોય અને જેને સ્પષ્ટપણે નિયમિત દાવાના નિર્ણયને આધીન રાખવામાં આવી હોય. તદુપરાંત, એવી દલીલ પણ કરી શકાય નહીં કે તમામ વચગાળાના હુકમો, જેમ કે કામચલાઉ મનાઈહુકમની અરજીઓ પર પસાર કરવામાં આવેલા હુકમો જેનો અમલ દાવો રદ થતાં સમાપ્ત થવો જોઈએ, તે દાવો રદ થયા પછી અપીલ કોર્ટ દ્વારા કે તે જ કોર્ટ દ્વારા કોઈ વધુ હુકમ કર્યા વિના આપોઆપ પુનર્જીવિત થશે અથવા અમલમાં હોવાનું માની શકાય. તેવું ઠેરવવું એ સ્પષ્ટ અને વાસ્તવિક મુશ્કેલીઓ તરફ દોરી જશે. આવા કિસ્સામાં વાદી પાસે કોઈ ઉપાય નથી તેવું પણ નથી. જો કસૂર બદલ રદ થયેલો દાવો ફરી ફાઇલ પર પુનઃસ્થાપિત થાય તો તે હંમેશાં તે જ કોર્ટ સમક્ષ અથવા અપીલ કોર્ટ સમક્ષ અરજી કરી શકતો હતો, જે અપીલ કોર્ટ પાસે પણ દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૦૭(૨) ની જોગવાઈઓ હેઠળ ચુકાદા પહેલાં જપ્તીનો હુકમ કરવાની પૂરતી સત્તાઓ છે. કોઈ પણ સંજોગોમાં મુશ્કેલીની શક્યતા ઓર્ડર ૩૮ નિયમ ૯ ની સ્પષ્ટ જોગવાઈઓને અવગણવાનું વાજબી ઠેરવી શકે નહીં, જેના દ્વારા ખાસ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું છે કે દાવો રદ થવાથી ચુકાદા પહેલાંની જપ્તી સમાપ્ત થશે." તેથી એ જોઈ શકાશે કે કોર્ટે તે કેસમાં પણ મનાઈહુકમના હુકમને જપ્તીના હુકમની સમકક્ષ ગણ્યો છે.

ફરીથી નગર મહાપાલિકા, લખનૌ વિરુદ્ધ વેદ પ્રકાશ, એ.આઈ.એર. (૧૯૭૬) અલ્હાબાદ ૨૬૪ માં ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે: "૪. છેક ૧૮૮૭ માં ચુન્ની કુઅર વિરુદ્ધ દ્વારકા પ્રસાદ, (૧૮૮૭ ઓલ ડબલ્યુ.એન. ૨૯૭) માં આ

કોર્ટ સમક્ષ વિચારણા માટે સમાન પ્રકારનો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થયો હતો. તેમાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે કામચલાઉ મનાઈહુકમની જેમ જ ચુકાદા પહેલાંની જપ્તી, દાવો સમાપ્ત થતાંની સાથે જ કાર્યસમાપ્ત બની જાય છે. ફરીથી, ચુકાદા પહેલાંની જપ્તી સંબંધિત એક પ્રશ્ન આ કોર્ટ સમક્ષ વિચારણા માટે આવ્યો હતો, જે રામ ચંદ વિરુદ્ધ પીતમ મલ, (૧૮૮૮) આઇ.એલ.આર. ૧૦ અલ્હાબાદ ૫૦૬ નો કેસ હતો. ચુન્ની કુઅરના કેસ (ઉપર્યુક્ત) પર આધાર રાખીને તે સિદ્ધાંતને અનુમોદન સાથે પુનરોચ્ચારિત કરવામાં આવ્યો હતો. અન્ય હાઇકોર્ટોએ પણ અનેક કેસોમાં આ પ્રશ્ન પર વિચારણા કરી હતી. છેવટે, આ કોર્ટ સમક્ષ અબ્દુલ હમીદ વિરુદ્ધ કરીમ બક્ષ માં આ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત કરવામાં આવ્યો હતો કે શું કસૂર બદલ દાવો રદ થતાં ચુકાદા પહેલાંની જપ્તી આપોઆપ રદબાતલ થઈ જાય છે અને દાવાની પુનઃસ્થાપના થતાં નવી જપ્તી જરૂરી બને છે, અથવા શું દાવાની પુનઃસ્થાપના થતાં અગાઉ કરવામાં આવેલી જપ્તી પુનર્જીવિત થાય છે કે અસ્તિત્વમાં રહે છે. આ પ્રશ્ન કોર્ટની પૂર્ણ પીઠને સંદર્ભિત કરવામાં આવ્યો હતો. બહુમતી અભિપ્રાય એવો હતો કે કસૂર બદલ દાવો રદ થતાં ચુકાદા પહેલાંની જપ્તી આપોઆપ સમાપ્ત થઈ જાય છે અને દાવાની પુનઃસ્થાપના થતાં નવી જપ્તી જરૂરી બને છે." કંચન બાઈ વિરુદ્ધ કેતસીદાસ અને અન્ય, એ.આઇ.એર. (૧૯૯૧) રાજસ્થાન ૯૪ માં, એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે:

"૬. આ અરજીમાં વિચારણા માટેનો એકમાત્ર પ્રશ્ન એ છે કે શું અપીલ કોર્ટ દ્વારા દાવા અરજી નામંજૂર કરવાનો હુકમ રદ થતાં અને તેને રિમાન્ડ કરવામાં આવતાં, ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા જારી કરાયેલ કામચલાઉ મનાઈહુકમ પુનર્જીવિત થયો

ગણાય? તે સુસ્થાપિત કાયદો છે કે જે વચગાળાના હુકમો મુખ્ય દાવા કે અપીલમાં લેવાયેલા આખરી નિર્ણયમાં સહાયક અને પૂરક બનવા માટે હોય છે તે આનુષંગિક હુકમો ગણાય અને તેવા હુકમો દાવાની પુનઃસ્થાપના થતાં આપોઆપ પુનર્જીવિત થઈ જશે. કામચલાઉ મનાઈહુકમ આપતા હુકમો દાવાઓના આખરી નિર્ણયમાં સહાયક અને પૂરક બનતા નથી. તેથી તેઓને આનુષંગિક હુકમો કહી શકાય નહીં."

રણજીત સિંહ વિરુદ્ધ ડૉ. શારદા રંજન પ્રસાદ સિન્હા, એ.આઈ.એર. (૧૯૮૧) પટના ૧૦૨ માં બંકિમ ચંદ્ર (ઉપર્યુક્ત) ને અનુસરીને, પટના હાઈકોર્ટે ભાડું જમા ન કરાવવા બદલ ભાડૂઆતનો બચાવ રદ કરવાનો હુકમ આપોઆપ પુનર્જીવિત થયો હોવાનું ઠેરવતાં, ન્યાયમૂર્તિ એલ. એમ. શર્મા (જેઓ તે સમયે ભારતના વિદ્વાન મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ હતા) એ જોકે નોંધ્યું હતું કે દાવાની પુનઃસ્થાપના થવાથી તારીખ ૧૩.૧.૧૯૭૮ નો હુકમ કે જેના દ્વારા બાકી ભાડું જમા કરાવવાનો આદેશ આપવામાં આવ્યો હતો તે પુનર્જીવિત થયો ન હતો, અને તેમણે કાયદાને આ રીતે સ્પષ્ટ કર્યો: "બચાવ રદ કરવા અંગેનો હુકમ એ બાકી ભાડું જમા કરાવવાનો નિર્દેશ આપતા હુકમ કરતાં મૂળભૂત રીતે ભિન્ન છે. તેથી હું માનું છું કે વર્તમાન કેસમાં, દાવાની પુનઃસ્થાપના થતાં તારીખ ૬.૨.૧૯૭૯ નો હુકમ આપોઆપ પુનર્જીવિત થયો હતો અને નીચેની કોર્ટે અપનાવેલો અભિપ્રાય સાચો છે."

સંસદે સભાનપણે 'આનુષંગિક કાર્યવાહી' અને 'પૂરક કાર્યવાહી' એમ બે

ભિન્ન શબ્દપ્રયોગોનો ઉપયોગ કર્યો છે જે દેખીતી રીતે જ બે અલગ–અલગ અર્થ ધરાવે છે.

'આનુષંગિક' શબ્દપ્રયોગનો અર્થ સહાયક, મદદરૂપ; ગૌણ; સંલગ્ન; જે મુખ્ય ગણવામાં આવતી કાર્યવાહીમાં સહાય કરે છે અથવા તેને આગળ ધપાવે છે તેવો થાય છે.

બીજી તરફ, 'પૂરક કાર્યવાહી' શબ્દપ્રયોગનો અર્થ મૂળ દાવામાં એક અલગ કાર્યવાહી એવો થાય છે, જેમાં જે કોર્ટ સમક્ષ કાર્યવાહી પેન્ડિંગ છે તે કોર્ટને ન્યાયના હિતમાં પોતાની હકૂમતનો ઉપયોગ કરવાનું કહેવામાં આવે છે.

'આનુષંગિક' શબ્દપ્રયોગનો અર્થ વિવિધ સંદર્ભોમાં અલગ–અલગ હોઈ શકે છે. કાર્યરીતિના કાયદા સાથે કામ કરતી વખતે, તેનો અર્થ એવી કાર્યવાહી થઈ શકે છે જે સ્વભાવે કાર્યરીતિ વિષયક હોય પરંતુ જ્યારે તેનો ઉપયોગ કોઈ કરાર અથવા પ્રત્યાર્પિત વિધાનના સંબંધમાં કરવામાં આવે છે, ત્યારે તેનો અર્થ કંઈક વિશેષ હોઈ શકે છે; પરંતુ આનુષંગિક કાર્યવાહી અને પૂરક કાર્યવાહી વચ્ચેનો ભેદ સ્પષ્ટ હોઈ તેને અવગણી શકાય નહીં. નિર્વિવાદપણે, દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૯૪ ની વિવિધ જોગવાઈઓ હેઠળ પસાર કરાયેલા હુકમની અસર ભિન્ન–ભિન્ન રહેશે. સંજોગોની વિવિધ તાકીદની જરૂરિયાતોને ધ્યાનમાં રાખીને આ કાયદો ઘડવામાં આવ્યો છે પરંતુ એ ભૂલવું ન જોઈએ કે તે હેઠળની સત્તા ન્યાયના હિતમાં વાપરવાની હોય છે. તેથી વૈધાનિક યોજના એવી છે કે પૂરક કાર્યવાહીનો આશરો માત્ર ત્યારે જ લેવો જોઈએ જ્યારે ન્યાયના હિતનું

રક્ષણ કરવું જરૂરી હોય, ભલે વચગાળાના હુકમને કોર્ટના આખરી નિર્ણય સાથે કોઈ લેવાદેવા ન હોય.

. ચુકાદા પહેલાં જપ્તીના હુકમના તેમજ મનાઈહુકમના પરિણામો ગંભીર હોઈ શકે છે. આવા હુકમના કારણે, દાવાના પક્ષકારનો અધિકાર પ્રભાવિત થઈ શકે છે અથવા સ્થગિત અવસ્થામાં રહી શકે છે. ઓર્ડર ૩૮, ઓર્ડર ૩૯ અથવા ઓર્ડર ૪૦ ની રૂએ વચગાળાના હુકમને કારણે, મિલકત ટ્રાન્સફર કરવાનો વ્યક્તિનો અધિકાર સ્થગિત રહી શકે છે જેના પરિણામે તેને ગંભીર નુકસાન થઈ શકે છે. જ્યારે દાવો કસૂર બદલ રદ થાય છે, ત્યારે તે પોતાના અધિકારનો ઉપયોગ કરી શકે છે. જો એવું માનવામાં આવે કે દાવાની પુનઃસ્થાપના થતાં ચુકાદા પહેલાં જપ્તીનો હુકમ અથવા મનાઈહુકમ આપોઆપ પુનર્જીવિત થાય છે, જેના પરિણામે પક્ષકારોની સ્થિતિ પ્રારંભિક વચગાળાનો હુકમ પસાર થયાની તારીખે જેવી હતી તેવી જ સ્થિતિમાં આવી જશે, તો મનાઈહુકમ અથવા ચુકાદા પહેલાં જપ્તીના હુકમના ઉલ્લંઘન બદલ તેમની સામે કાર્યવાહી થઈ શકે છે. ત્યારપછીના ખરીદનારનો અધિકાર પણ પ્રભાવિત થઈ શકે છે. પૂરક કાર્યવાહીનો આશરો લેવાના કારણે, પક્ષકારોના અધિકારો અને કેટલાક કિસ્સાઓમાં ત્રાહિત પક્ષકારનો અધિકાર પણ છીનવી લેવાની મંજૂરી આપી શકાય નહીં.

આ કેસમાં, દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૮૫૯ ની સરખામણીએ દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૯૦૮ દ્વારા ઓર્ડર ૩૮ નિયમ ૫ માં મૂળભૂત ફેરફારો કરવામાં આવ્યા છે કે કેમ તે પ્રશ્ન સાથે આ કોર્ટને કોઈ નિસબત નથી. પ્રશ્ન એ છે

કે શું ચુકાદા પહેલાં જપ્તીનો હુકમ કરવાની કોર્ટની સત્તા એ આનુષંગિક સત્તા છે કે પૂરક સત્તા છે. કોર્ટ દ્વારા ઓર્ડર ૩૮ અને ઓર્ડર ૩૯ ની જોગવાઈઓને સંભવતઃ એ આધારે સરખી ગણવામાં આવી નથી કે તેઓ વિવિધ વચગાળાની દાદ પૂરી પાડે છે પરંતુ આખરે જે દાદ આપી શકાય છે તેની સરખામણીએ કાર્યવાહીના સ્વરૂપને ધ્યાનમાં રાખીને સરખી ગણવામાં આવી છે. જપ્તીની કાર્યવાહી અમલબજવણી પ્રક્રિયાનો એક ભાગ છે તેવા આધાર પર તે અસરમાં અને તત્વતઃ મનાઈહુકમ કરતાં અલગ છે તેવું ઠેરવવું પણ યોગ્ય રહેશે નહીં.

મારા સુવિચારિત અભિપ્રાય મુજબ, દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાના ઓર્ડર ૩૮ નિયમ ૯ ની જોગવાઈઓ બહુ મહત્વની નથી. આ નિયમ પ્રતિવાદીને કોર્ટના ધ્યાને લાવવાનો એક સ્વતંત્ર અને મહત્વપૂર્ણ વૈધાનિક અધિકાર આપે છે કે તે વાદીના દાવાને પહોંચી વળવા માટે જામીનગીરી પૂરી પાડવાની સ્થિતિમાં છે અને તેથી જપ્તીનો હુકમ ચાલુ રાખવાની જરૂર નથી. ઉપરોક્ત જોગવાઈ મુજબ જ્યારે દાવો રદ થાય છે ત્યારે પણ જપ્તીનો હુકમ સમાપ્ત થઈ જાય છે. જપ્તીના હુકમનું મૂળ સ્વરૂપ જ એવું છે કે દાવો રદ થવાની સ્થિતિમાં તે હુકમ સમાપ્ત થઈ જાય છે. ધારાસભા દ્વારા સંપૂર્ણ સાવચેતીના ભાગરૂપે આવી જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. જોકે તે બહુ મહત્વનું નથી પરંતુ આપણે નોંધી શકીએ છીએ કે અપીલમાં દાવો રદ કરવાનો ચુકાદો ઉલટાવવામાં આવે ત્યારે જપ્તીના હુકમના પરિણામો અંગે મતભેદ પ્રવર્તે છે, એટલે કે અપીલ કોર્ટ દ્વારા દાવો મંજૂર કરવામાં આવે તેવા સંજોગોમાં જપ્તીનો હુકમ આપોઆપ પુનઃસ્થાપિત થશે કે નહીં.

એ પણ કેટલુંક મહત્વ ધરાવે છે કે એવો અભિપ્રાય અસ્તિત્વમાં છે કે દાવો રદ કરવાનો હુકમ જપ્તીના હુકમને શરૂઆતથી જ રદબાતલ બનાવતો નથી કારણ કે આવા વેચાણની તારીખ પછી પણ જપ્તીના હુકમ હેઠળ મિલકતનું વેચાણ અમાન્ય ગણાશે અને જપ્તીનો હુકમ પાછો ખેંચાઈ જાય છે. આનાથી ઉલટો કિસ્સો ત્યારે બની શકે છે જ્યારે દાવો કસૂર બદલ રદ થયા પછી અને તે પુનઃસ્થાપિત થાય તે પહેલાં મિલકત વેચવામાં આવી હોય. શું એવો અભિપ્રાય લેવો શક્ય છે કે દાવાની પુનઃસ્થાપના થતાં ચુકાદા પહેલાંની જપ્તી હેઠળ મિલકતનું વેચાણ અમાન્ય બની જાય છે? ઉક્ત પ્રશ્નનો જવાબ નકારાત્મક જ આપવો જોઈએ. કાયદાની જોગવાઈઓના અર્થઘટનનો આશરો લઈને કોર્ટ એવું કહી શકે નહીં કે ભલે આવું વેચાણ માન્ય રહેશે પરંતુ જપ્તીનો હુકમ પુનર્જીવિત થશે. ન્યાયાધીશ–નિર્મિત કાયદાના આધારે આવો નિષ્કર્ષ એક અતાર્કિક હોઈ શકે છે. ન્યાયનિર્ણય પેન્ડિંગ રહેવા દરમિયાન પક્ષકારોના અધિકારોનું રક્ષણ કરતું અર્થઘટન એ વાદીને આપવામાં આવેલા તેવા વચગાળાના હુકમ મેળવવાના વિશેષાધિકારની સામે અમલી બનવા દેવું જોઈએ કે જે હુકમ દાવો રદ થવાથી પોતાનો પ્રભાવ ગુમાવી દે છે અને તેથી, સ્પષ્ટ નિર્દેશ ન હોય તો, દાવાની પુનઃસ્થાપના થતાં પુનર્જીવિત થઈ શકે નહીં; મુદતથી બાધિત હોય તેવો દાવો કે કાર્યવાહી તેને ધ્યાને લેવાની કોર્ટની હકૂમતને સમાપ્ત કરી દેશે. જ્યારે કોઈ કાર્યવાહી મુદતથી બાધિત હોય, ત્યારે તેનું પરિણામ દાવો ન કરનાર પક્ષકારના હકમાં પરિણમે છે. આવો અધિકાર માત્ર કાયદાની સ્પષ્ટ જોગવાઈઓ દ્વારા જ ઘટાડી શકાય છે. તદુપરાંત કોઈ કાયદો અમુક પરિસ્થિતિમાં મુદતના

સમયગાળાના વિસ્તરણની જોગવાઈ કરી શકે છે. દાવાની પુનઃસ્થાપના થતાં વચગાળાના હુકમના પુનર્જીવનની અસર અંગે દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતા મૌન છે. આ કેસ દર્શાવે છે કે જ્યારે આવો અધિકાર છીનવી લેવામાં આવે ત્યારે વ્યક્તિ પોતાના કોઈ વાંક–ગુના વગર કેવી રીતે પ્રતિકૂળ અસર ભોગવે છે.

ધ લિમિટેશન એક્ટ, ૧૯૬૩ ની રૂએ કાર્યવાહી હાથ ધરવાની જે હકૂમત અન્યથા ન હોય તેવી હકૂમત કોર્ટને આપતી આવી જોગવાઈનું, મારા મતે, કડક અર્થઘટન થવું જોઈએ; તેથી વિવિધ હાઇકોર્ટો દ્વારા આપવામાં આવેલા નિર્ણયોમાંથી જે કાયદો ફલિત થાય છે તે એ છે કે કોર્ટના અંતિમ નિર્ણયની સહાયમાં અથવા તેના પૂરક તરીકે કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવા માટે જરૂરી એવા આનુષંગિક હુકમો વચ્ચે અને દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાના ભાગ ૬ હેઠળ પસાર કરાયેલા એવા હુકમ વચ્ચે તફાવત રહેલો છે કે જે હુકમ દાવાના પક્ષકારની તરફેણમાં પસાર કરવામાં આવ્યો હોય અને જેની દાવાના આખરી પરિણામ પર કદાચ કોઈ અસર ન પડે. દાવામાં પસાર કરાયેલા વચગાળાના હુકમને વાદી દ્વારા અરજ કરાયેલી દાદ સાથે પણ કંઈ લેવાદેવા ન હોઈ શકે. મનાઈહુકમ અથવા રિસીવરની નિમણૂકનો હુકમ પ્રતિવાદીની વિનંતી પર પણ પસાર કરી શકાય છે. પ્રતિવાદી દ્વારા મેળવવામાં આવેલો હુકમ દાવાની પુનઃસ્થાપના થતાં પુનર્જીવિત ન પણ થઈ શકે. આમ, પૂરક કાર્યવાહી એવી કલ્પના કરે છે કે આવી સત્તા ખાસ કરીને કોર્ટને પ્રદાન કરેલી હોવી જોઈએ જે ન્યાયના હિતમાં પસાર કરવી જરૂરી હોય, ભલે તે દાવામાં માંગવામાં આવેલી દાદ પર આખરે કોઈ અસર ધરાવતી હોય કે ન હોય. કોઈપણ વૈધાનિક જોગવાઈઓના અભાવમાં આવી

સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકાતો નથી, જ્યારે આનુષંગિક સત્તાનો ઉપયોગ પસાર કરવામાં આવનાર આખરી હુકમની સહાયમાં અને તેના પૂરક તરીકે કોર્ટ દ્વારા હંમેશાં કરી શકાય છે. તદુપરાંત, વાજબી અપવાદોને આધીન રહીને, કાયદા દ્વારા સ્પષ્ટપણે આપવામાં આવેલી હકૂમત અને અંતર્ગત સત્તાને ભિન્ન રીતે ગણાવી જોઈએ.

તેથી, મારો એવો અભિપ્રાય છે કે દાવાની પુનઃસ્થાપના થતાં મનાઈહુકમનો વચગાળાનો હુકમ પુનર્જીવિત થયો ન હતો. વિવાદને ધ્યાનમાં રાખીને અદાલતો માટે એ સલાહભર્યું રહેશે કે જ્યારે કસૂર બદલ દાવો રદ થાય ત્યારે વચગાળાના હુકમો ક્યારે રદ થાય છે તે સ્પષ્ટપણે જણાવતો હુકમ પસાર કરવો અને દાવાની પુનઃસ્થાપના વખતે જો કોર્ટ તેવા વચગાળાના હુકમોને પુનર્જીવિત કરવાનો ઈરાદો ધરાવતી હોય, તો તે મુજબનો સ્પષ્ટ હુકમ પસાર કરવો જોઈએ.

હું ભારતના માનનીય મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિના અભિપ્રાય સાથે આદરપૂર્વક અસંમતિ દર્શાવું છું.

તેથી હું વાદગ્રસ્ત હુકમ રદબાતલ કરું છું અને અપીલ મંજૂર કરું છું. ખર્ચ અંગે કોઈ હુકમ નથી.

<u>હુકમ</u>

માનનીય મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ દ્વારા પોતાના તરફથી અને માનનીય

ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એસ. એચ. કાપડિયા વતી આપવામાં આવેલા બહુમતી અભિપ્રાયને ધ્યાને લેતાં, રજા મંજૂર કર્યા બાદ અપીલ રદ કરવામાં આવે છે. ખર્ચ અંગે કોઈ હુકમ નથી.

અપીલ રદ કરવામાં આવે છે.

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

==========

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========